مىللىتىمىز تۈرك دىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

1993 - يىل 12 - ئاي (7 - سان)

AYLIK SIYASI GAZETE

شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسىي گېزىت

Doğu Türkistan Gençleri

ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىغە ئۇچۇق خېتى

شەرقىي تۈركىستان ئىچى ۋە سىرتىدىكى بارلىق ۋەتەنداشلىرىمغا چىن قەلبىمدىن سۆيگۈ ۋە ھۆرمەتلىرىمنى تەقدىم قىلىمەن. جانابى ئاللاھتىن ئىزىز يۇرتىمىز شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن ئىستىقلال تىلەيمەن. ھەممىڭلارغا سالامەتلىك، ئۇزۇن ئۆمۈر ۋە خىزمەتلىرىڭلارغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

مەن 70 يىلدىن بېرى ھارماي-تالماي ۋە قەتئىي تەۋرەنمەستىن شۇندا قىلا ئۆزگەرمەي، خىتايلارنىڭ، ئىستالىنچىلارنىڭ يالغانلىرىغا ئالدانماي ۋە ئۇلارنىڭ تۇزىقىغا چۈشمەي ھەمدە پۇل، مەنسەپ ئۈچۈن يۇرتۇمنى ساتماي، شەرقىي تۈركىستاننىڭ خىتاي ئىستىلاسىدىن قۇتۇلۇشى ئۈچۈن مۇجادىلە قىلىپ كەلگەن سادىق، ۋاپادار بىر مىللىي خىزمەتچىڭلارمەن. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۈگۈن، ھەر بىرىڭلارغا ئۆز ۋەتىنىمىز ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم دەپ بىلگەن بىر نەچچە مەسىلىنى ئاڭلاتماقچى بولۇپ بۇ ئۇچۇق خەتنى سۇندۇم.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاساسىي داۋاسى نېمە؟ ئۇ بولسىمۇ، پات ئارىدا خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشىشتىن ئىبارەت.

خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشىش كۆرىشى، بۈگۈنكى مەسىلە ئەمەس. بۇ مەسىلە 200 يىلدىن بېرى داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان بىر مىللىي مەسىلىدۇر. خەلقىمىز بۇ ئۇزۇن تارىخى جەرياندا، خىتايلارغا قارشى ئىنقىلاپ قىلىپ، زور قۇربان بېرىشلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ، يۈزمىڭلارچە قېرىنداشلىرىمىز قان تۆكتى. خەلقىمىز ئەزەلدىن خىتايلارنى سۆيمەيدۇ، ئاسارەت ئىچىدە ياشاشنى خالىمايدۇ. بۇنىڭغا قارىتا خىتايلاردا: «شىنجاڭدا 3 يىلدا بىر كىچىك ئىنقىلاپ، 30 يىلدا بىر چوڭ ئىنقىلاپ» دېگەن بىر سۆز بار. دېمەك، شەرقىي تۈركىستان خەلقى تارىختىن بۇيان خىتايلارغا قارشى ئىنقىلاپ قىلىپ كەلدى. (داۋامى 3 - بەتتە)

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقىنىڭ 2-قېتىملىق قۇرۇلتىيى غەلىبىلىك ئېچىلدى

ئۆز خەۋىرىمىز: ئوتتۇرا ئاسىيادىكى «ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەرئارا ئىتتىپاقى» نىڭ 2 - قېتىملىق قۇرۇلتىيى، 1993- يىل 12-ئاينىڭ 18- كۈنى قازاقىستاننىڭ پايتەختى ئالمۇتا شەھىرىدە داغدۇغىلىق ئېچىلدى. بىرلىك، ئىتتىپاقلىق ۋە مىللىي مۇستەقىللىقنى شوئار قىلغان بۇ قېتىمقى تارىخى ئەھمىيەتكە ئىگە قۇرۇلتايغا، ئىتتىپاقنىڭ قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان قاتارلىق دۆلەتلەردىكى ئەزالىرىدىن سايلاپ چىقىلغان 400 نەپەر رەسمىي ۋەكىل، ئاممىۋى كىشىلەر ۋە سىرتتىن تەكلىپ قىلىنغان مېھمانلاردىن بولۇپ مىڭدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. (داۋامى 2 - بەتتە)

سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ۋەتەنداشلار ئامانتايغا ئالتۇن قىلىچ تەقدىم قىلدى

ئۆز خەۋىرىمىز: 12- ئاينىڭ 11- كۈنى، سەئۇدى ئەرەبىستاندا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز جىددە شەھىرىدىكى مىننەتدارلىق زىياپىتى ئۆتكۈزۈپ، ئەرەبىستانغا ئۆمرەھاجى قىلىش ئۈچۈن كەلگەن قازاقىستان «ئالغا» پارتىيىسىنىڭ رەئىسى، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ سەممىمىي، سادىق دوستى ۋە سەبدىشى ئامانتاي ئاسىلبېكىنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. (داۋامى 4 - بەتتە)

مايكىل ئەپەندى ئىستانبۇلدا

ئۆز خەۋىرىمىز: «بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى» نىڭ باش كاتىۋى، دالاي لامانىڭ قانۇن مەسلىھەتچىسى، «تىبەت - شەرقىي تۈركىستان - ئىچكى موڭغۇلىيە خەلقلىرى بىرلەشمە كومىتېتى» نىڭ باش مەسلىھەتچىسى مايكىل ئەپەندى، 93 - يىل 12-ئاينىڭ ئاخىرى خانىمى بىلەن تۈركىيىگە زىيارەتكە كېلىش پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئىستانبۇلدىكى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىن باشچىلىقىدىكى بىر قىسىم شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى يوقلىدى.

مايكىل ئەپەندى، ئىستانبۇلدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىلەن ئۆتكۈزگەن بىر قېتىملىق سۆھبەت يىغىنىدا سۆز قىلىپ، مەشھۇر مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۆرىشىگە قوشقان غايەت زور تۆھپىسىگە يۇقۇرى باھا بەردى ھەمدە، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىدىلا ئەمەس، ھەتتا پۈتۈن تۈركىي خەلقلەرنىڭ قەلبىدە، لىدەرلىك ۋە ئۇلۇق شەخسلىك سالاھىيىتىدىن ئورۇن ئالغانلىقىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى. ([illegible] - بەتتە)

چىن تارىمنى ئېچىشنى جىددىيلەشتۈردى

چىننىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى» نىڭ 93 - يىل 12- ئاينىڭ 18- كۈنىدىكى سانىغا، «تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىشنى تېزلىتىش ئۈچۈن، چىن بانكىسى 500 مىليون ئامېرىكا دوللىرى قەرز پۇل ئاجراتتى» دېگەن تېمىدا ماقالە بېسىلدى. بۇ ماقالىنىڭ ئەينەن تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە: (داۋامى 4 - بەتتە)

塔里木石油勘探开发步伐加快

中国银行支持贷款五亿美元

西部战略

挺起脊梁

——塔里木盆地石油

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقىنىڭ 2-قېتىملىق قۇرۇلتىيى غەلىبىلىك ئېچىلدى

(بېشى 1-بەتتە)

قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن، مەشھۇر ئىنقىلاپچىمىز ئەيسا يۇسۇپ ئالپتېكىن باشچىلىقىدىكى خەلقئارادىكى بارلىق تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ مەسئۇللىرى قۇرۇلتاي ئورگىنىغا خەت، فاكىس ۋە تېلېگراممىلار يوللاپ، قۇرۇلتاينىڭ مۇۋاپپىقىيەتلىك ئېچىلىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈردى ھەمدە قۇرۇلتاينى قىزغىن تەبرىكلىدى.

بۇ قېتىمقى قۇرۇلتايدا، «دۆلەتلەر ئارا ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى»نىڭ بۇرۇنقى نىزامنامىسىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى، شۇندا قىلىپ دېموكراتىك سايلام ئارقىلىق، ئىتتىپاقنىڭ رەھبەرلىك ئورگىنى سايلاپ چىقىلدى. ئىتتىپاقنىڭ سابىق رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى بۇ نۆۋەتلىك قۇرۇلتايدا يەنە ئىتتىپاقنىڭ رەئىسلىكىگە قايتا سايلاندى. ئىتتىپاق تەركىبىدىكى قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستانلاردىكى شۆبە ئىتتىپاقلىرىنىڭ رەئىسى، ئومۇمىي ئىتتىپاقنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىكىگە سايلاندى. قۇرۇلتايدا يەنە 33 نەپەر دائىمىي ۋەكىل سايلاپ چىقىلدى. قۇرۇلتايدىن كېيىن، قۇرۇلتاي ئورگىنى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى، ئامېرىكا، روسىيەلەرگە خەت يېزىپ، ئۇلارغا، چىننىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سالغان سىياسىي ۋە مىللىي زۇلۇمىنى ئاگلىتىش بىلەن بىرگە، ئۇلاردىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ۋە ئىنسانىي ياشاش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ھەققانىي كۈرەشلىرىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە دەۋەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، قۇرۇلتاي ئورگىنى يەنە چىن ھۆكۈمىتىگە خەت يېزىپ، ئۇلاردىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە يۈرگۈزۈۋاتقان ئىنسان ھەقلىرىگە تاجاۋۇز قىلىش سىياسىتىنى ۋە زورلۇق يادرو قوراللىرى سىنىقىنى دەرھال توختۇتۇشنى كۈچلۈك تەلەپ قىلدى.

«شەرقىي تۈركىستان خەلقئارا مىللىي قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى، ياش ئىختىدارلىق سىياسىي پائالىيەتچىمىز مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت، شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيىغا ۋاكالىتەن تۈركىيەدىن قازاقىستانغا بېرىپ بۇ نۆۋەتلىك قۇرۇلتايغا سىرتتىن قاتناشتى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى.

قۇرۇلتايدا، «دۆلەتلەر ئارا ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى»نىڭ رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى، ئىتتىپاقنىڭ بىر يىللىق ئىشلىگەن خىزمەتلىرى ھەققىدە خۇلاسە دوكلاتى بەردى.

ئىتتىپاق ئىتتىپاقلىق بىلەن كۈچلۈك

(قەھرىمان غوجامبەردىنىڭ قۇرۇلتايدا بەرگەن دوكلاتىنىڭ قىسقارتىلمىسى)

ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقى 1992-يىلى 26-يانۋاردا ئالمۇتا شەھرىدە قۇرۇلغان ئىدى.

ئىتتىپاقنىڭ ئىككى تۈپ ئاساسى، بىر-بىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك ۋە ھازىرقى زاماندا قېلىپلاشقان رېئال شارائىتقا ماس كېلىدىغان، ھازىرقى زامان تەلىپىنى قانائەتلەندۈرىدىغان مەخسەتلىرى بار. بىرىنچىسى، ئانا ۋەتەندىن تاشقىرىدا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىنى، تىلىنى، ئەنئەنىگە ئايلانغان ئۆرپ-ئادىتىنى ۋە ھەقىقىي تارىخىنى ساقلاش، تىكلەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن لازىم بولغان جامائەتچىلىك، ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي، پسىخولوگىيەلىك شارائىتنى يارىتىشقا زېمىن ھازىرلاش ۋە ياردەم بېرىش. خەلقىمىزنىڭ مائارىپ ئىشلىرىنى ياخشى يولغا قويۇش، شۇنداقلا مۇقەددەس ئىسلام دىنىنىڭ مەنىۋى بايلىقىنىڭ قايتا تىكلىنىشىگە ۋە تەرەققىياتىغا ياردەم بېرىش، خەلقىمىزنىڭ جۇمھۇرىيەتلەردىكى ئالىي ۋە يەرلىك ھاكىمىيەتتى ۋە ئىدارە قىلىش ئورگانلىرىغا ۋەكىللىكىنى تەمىنلىگۈچى دېموكراتىيەلىك مېخانىزمنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈشنى ھەل قىلىش، شۇنداقلا بارلىق سايلاملارغا پائال قاتنىشىپ كۆرۈش.

ئىككىنچى، شەرقىي تۈركىستاندىكى (خخج، شئۇئار) خەلقلەرنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى، مەدەنىيىتىنى ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي دېموگرافىيەلىك قۇرۇلۇشىنى ساقلاپ قېلىشقا ياردەم بېرىش، ئىنسان ھوقۇقى ۋە ئەركىنلىكىنى ھىمايە قىلىش مەسىلىلىرى بويىچە خەلقئارا، مىللىي جامائەت تەشكىلاتلىرى ۋە دۆلەت مەھكىمىلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەت باغلاپ ھەرىكەت قىلىش. دېموكراتىيە، ئىنسان ھوقۇقى ۋە مىللەتنىڭ ئۆزىنى ئۆزى ئىدارە قىلىش، ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ئاساسىي ھوقۇق پرىنسىپلىرى ئۆزىنىڭ ھەرىكەت پائالىيىتىنىڭ مۇھىم قىسمى دەپ ھېسابلاپ، مەزكۇر پرىنسىپلارنىڭ ئانا ۋەتەندە ئەتەنە قىلىش ئۈچۈن، ئىزچىللىق بىلەن، تىنچلىق يولى بىلەن، ھازىرقى زامان تەلىپىگە ماس كېلىدىغان سىياسىي كۈرەش ئېلىپ بېرىش.

قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەدلىيە مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن، ئۇيغۇرلارنىڭ تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارغا خەلقئارا دەرىجىدە قانۇنلايدىغان جەمئىيەتلىك بىزنىڭ بىرلەشمە 1992-يىلى 30-نويابىر كۈنى رەسمىي ئېتىراپ قىلىنىپ، رويخەتكە ئېلىندى.

ئىتتىپاق رىياسىتى داۋۇت ئىسىيېۋ رەئىسلىكىدە مەدەنىيەت كېڭىشىنى قۇردى. كېڭەش جۇمھۇرىيەتلىك ۋە ناھىيەلىك مەدەنىيەت جەمئىيەتلىرى بىلەن بىرلىكتە جاي-جايلاردا نورۇزنى يىلدىن-يىلغا ئويۇشچانلىق بىلەن ئۆتكۈزمەكتە.

ئىتتىپاق رىياسىتى ھېبىبۇللام قاھاروۋ رەئىسلىكىدە مائارىپ كېڭىشى قۇردى. كېڭەش ئۇيغۇر مەكتەپلىرىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى، ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىغا ياشلارنى قوبۇل قىلىش، چەت مەملىكەتلەرگە بالىلارنى ئوقۇشقا ئەۋەتىش ۋە كادىر مەسىلىلىرىنى ھەر تەرەپلىمە ئۆگىنىپ، چوڭقۇر تەھلىل قىلىپ چىققاندىن كېيىن قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋقا، خەلق بىلىم بېرىش مىنىستىرى ش. شاياخمەتوۋقا مەزكۇر مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش تەكلىپلىرىنى ئاساسلاپ خەت يېزىپ تاپشۇردى.

ئىتتىپاق ياشلارنى چەت ئەللەردە ئوقۇتۇش ئىشلىرىغا ئالاھىدە ئېتىبار بەردى.

ئىتتىپاق ئۆز ئىشىنى ياخشى ئېلىپ بېرىشى ئۈچۈن مەخسۇس ئاقساقاللار كېڭىشىنى قۇرغان ئىدى. كېڭەشنىڭ رەئىسى توختاسۇن بېيشانوۋ. كېڭەش ئەزالىرى ئۇيغۇرلار زىچ ئولتۇراقلاشقان جامائەتچىلىك ئارىسىدىكى ھۆرمەتكە ئىگە، ھايات تەجرىبىسى مول بىلىملىك، مۆتىۋەر زات مۆتىۋەرلىرى بىلەن دىنىي زاتلار. ئاقساقاللار ئىتتىپاق ئۆتكەزگەن بارلىق چارە-تەدبىرلەرگە پائال قاتنىشىپ كەلمەكتە. ئۇلار ئۇيغۇرلار ئىستىقامەت قىلىۋاتقان بارلىق مەھەللىلەردە جامائەتچىلىك ئارىسىدا مۇھىم، سوۋاپلىق ئىشلارنى قىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئىتتىپاق ئۆزىنىڭ نىزامنامىسىنى، مەركىزىي ئاسىيادىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئاساسىي مۇئەممالىرى، تارىخىنى ۋە مەدەنىيىتىنى باشقا خەلقلەرگە تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن كەڭ رەۋىشتە ئاممىۋى ئاخبارات ۋاستىلىرىنى پايدىلاندى. پەقەتلا ئالمۇتا شەھرىدە چىقىدىغان بەش رۇس تىللىق، ئۈچ قازاق تىللىق گېزىتتا ۋە «مىسىل» ژۇرنالىدا ماقالە، خەۋەرلەر چىقتى. رادىيو ۋە تېلېۋىدېنىيىدىمۇ خەۋەرلەر ئويۇشتۇرۇلدى.

قازتاگ، ئازاتلىق (ميۇنخېن) رادىيو ستانسىيەلىرىمۇ خەۋەرلەر ئويۇشتۇرۇلدى. مەزكۇر ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا ئىتتىپاقنىڭ تەرغىبات، ئاممىۋى ئەخبارات ۋاستىلىرى بويىچە كېڭەش رەئىسى كوپ كۈچ چىقاردى.

ئىتتىپاق رەھبەرلىرى خەلقىمىزنىڭ تەغدىرىگە ئائىت مەسىلىلەرنى قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ رەھبىرىي ئورگانلىرىغا ئالاھىدە قويۇپ، ئەدلىيە، مائارىپ، مەدەنىيەت ئازارىتى رەھبەرلىرىنى، باش مىنىستىرنىڭ مۇئاۋىنى قۇئانىش سۇلتانوۋنى خەۋەردار قىلدى. شۇنداقلا ئالمۇتا شەھىرىدىكى چەت ئەل ئەلچىلىرى بىلەن مەسىلەن، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى، ئامېرىكا، ياۋروپادىكى بىخەتەرلىك ۋە ھەمكارلىق كېڭىشىنىڭ مەسئۇل ۋەكىللىرى بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىي، ئىجتىمائىي، ھاياتى توغرىلىق، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ دەپسەندە بولۇۋاتقانلىقى توغرىلىق تەپسىلىي مۇزاكىرە، سۆھبەتلەر ئۆتكۈزۈلدى.

ئەسلى ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ تۈپ-ئاساسىي ئارزۇ-ئارمىنىغا يېتىش ئۈچۈن بارلىق خوشنا خەلقلەرنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىگە مۇھتاج. شۇڭلاشقا بىز ھەممە خەلقلەرنىڭ بىرىنچى نۆۋەتتە مەركىزىي ئاسىيادىكى تۈركىي تىللىق قېرىنداش خەلقلەرنىڭ بىزنىڭ ئانا ۋەتەن ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن كۈرىشىمىزگە ھېسداشلىق قىلىشى ئۈچۈن تەدبىرچانلىق ۋە مەخسەتچانلىق بىلەن ئىش ئېلىپ بېرىشىمىز لازىم.

ئىتتىپاق بەت ئەزالىرىنىڭ كۆپچىلىكى تولۇق ئېتىراپ قىلىدىغان ئاساسىي ھوقۇق-ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ ئومۇميۈزلۈك دېكلاراتسىيەسىگە ئاساسەن شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرىنىڭ دېموكراتىك، ئەركىن ئۆزگىرىشلەر يوللىرى بىلەن مىللىي ئىستىقلالىيەتنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئىنتىلىشلىرىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەپ، ياردەملىشىش ئۈچۈن دولقۇن ياسىن رەئىسلىكىدە خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر كومىتېتىنى قۇردى.

ئىتتىپاق شەرقىي تۈركىستاندا ئىنسان ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىشنى توختىتىش، تۇغۇتنى چەكلەش سىياسىتىنى مەنئى قىلىش، ئۇيغۇرلار دىيارىغا خەنزۇلارنىڭ ئاممىۋى كۆچۈرۈلۈپ چىقىشىنى توختىتىش، لوپنۇردىكى يادرو سىناق مەيدانىنى يېپىپ، ئىچكىرىگە ئېلىپ كېتىش، دېگەن شوئارلار بىلەن جامائەتلىك تەشكىلاتلار بىلەن بىرلىكتە خىتاي ئەلچىخانىسىنىڭ ئالدىدا نامايىشلارنى ئۆتكۈزدى. ئۆز تەلەپلىرىنى جۇمھۇرىيەت ۋە چەت ئەل ژۇرناليستلىرىغا ئىزھار قىلدى.

1933-يىلى قەشقەردە قۇرۇلغان «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» ۋە 1944-يىلى جاكالانغان «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى» توغرىلىق خاتىرىلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.

ئەجدادلىرىمىز مۇستەقىل دۆلەتلەرنى قۇرۇشقا پۈتكۈل ئەقىل-پاراسىتىنى، كۈچ-غەيرىتىنى سەرىپ قىلغان ۋە بۇ مۇقەددەس يولدا قۇربان بولغان. ئەۋلاتلار سابىت داموللا، غوجا نىياز ھاجىم، ئەخمەتجان قاسىمىي، ئابدۇكېرىم ئابباسوۋ، مەھمۇت مۇھىتى، غېنى باتۇر، ئىسقاقبەگ، دەللىخان، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، ئوخشاش قەھرىمانلارنى ھۆرمەت ۋە مىننەتدارلىق تۇيغۇسى ئىچىدە ئەسلەيدۇ.

كومىتېت تەشەببۇسى بىلەن «زۇنۇن قادىرىي ۋە شەرقىي تۈركىستان رېئالىستىك پروزىسى» مەۋزۇسى ئاستىدا ئاتاقلىق ۋەتەنپەرۋەر يازغۇچىنىڭ تەۋەللۇدىنىڭ 80 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن يىغىن ئۆتكۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ قەبرىگە گۈلچەمبەرلەر قويۇلدى.

ئىتتىپاق غېنى باتۇرنىڭ 90 يىللىقىنى ئۆتكۈزۈشتە تەشكىلىي، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ئويۇشتۇرۇش ئىشلىرىغا پائال ئىشتىراك قىلدى.

ئىتتىپاق دائىمىي، ئىزچىللىق بىلەن تاشقى سىياسەتتە خەلقئارا ئورۇنلارغا ئەمەل قىلىپ، چەت ئەللەردىكى شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق ھەرىكەتلىرىنى بىر مەركەزدىن باشقۇرۇش، ئۇيغۇنلاشتۇرۇش تەرەپدارى بولدى. شۇڭا ستامبۇلدا ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتايىغا تەييارلىق قىلىشتا، ئۇنىڭ نىزامنامە لايىھەسىنى تۈزۈشتە، روسسىيە ۋە مەركىزىي ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرى پرېزىدېنتلىرىغا قۇرۇلتاي نامىدىن تاپشۇرۇلىدىغان مۇراجىئەتلەرنىڭ لايىھەلىرىنى ئىشلەپ چىقىشتا قاتناشتى. رىياسەت ئەزالىرى دولقۇن ياسىن، باتۇر ئەرشىدىنوۋ قۇرۇلتاي نامىدىن ئەيسا يۇسۇپ ئالىپتېكىن باشلىق دېلېگاتسىيە تەركىبىدە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش مىنىستىرى (ھازىرقى پرېزىدېنتى) سۇلېيمان دېمىرېلنىڭ قوبۇل قىلىش مەراسىمىغا قاتناشتى.

ئىتتىپاق رەھبەرلىرى ستامبۇلدىن كەلگەندىن كېيىن قۇرۇلتاي روھىنى خەلققە يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالمۇتا، بىشكېك شەھەرلىرى، ئالمۇتا ۋە تالدىقورغان ۋىلايەتلىرىنىڭ ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان بارلىق شەھەر-يېزىلىرىدا ئۇچرىشىشلار ئۆتكۈزدى.

خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر كومىتېتى ئانا ۋەتەن دەۋاسىنى خەلقئارا سەھنىگە ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلدى. مەركىزىي ئاسىيادىكى جۇمھۇرىيەتلەر بىلەن خخجنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلىرىنىڭ تىكلىنىۋاتقان شارائىتىنى ھېسابقا ئالساق، چەت ئەللەردىكى ئىنسان، مىللەت ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىدىغان ئىدارە، تەشكىلاتلار ئارقىلىق بېجىن رەھبەرلىرىگە قىسىم كۆرسىتىش، بۈگۈنكى شارائىتقا لايىق ۋە رېئاللىققا يېقىن. بۇ مەسىلىدە گاگادىكى ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتى (رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن) ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئىتتىپاق پرېزىدېنتى تەشكىلاتنىڭ نامىدىن ئۇنىڭ ئۈچىنچى باش ئاسسامبلېيەسىگە قاتناشتى.

تاشقى ئالاقە مەسىلىلىرى بويىچە ئىتتىپاق ئولدىن ئىش باشلاپ بۈگۈنكى كۈندە ستامبۇلدىكى لىدېرىمىز ئەيسابەگ ئەپەندىم، «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى» رەئىسى مۇخەممەت رىزا بېكىن، مەھەممەت ئىمىن ھەزرەت، سۇلتان ماخمۇت قەشقەرىي، ھامۇتجان كوكتۇرك، ئارسلان ئالپتېكىن ۋە كوپلىگەن ياشلار بىلەن دائىمىي خەت ئېلىشىپ، تېلېفون قىلىپ، ئومۇمىي مەسىلىلەر بويىچە ئىش بىرلىكىنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ياۋروپادىكى (ميۇنخېن شەھرى) «شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» جەمىيىتىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى ئەنۋەرجان، ئۆمەرقانatlar بىلەن بىز زىچ مۇناسىۋەتتە، ۋە ئاساسىي پرىنسىپال مەسىلىلەر بويىچە ئىدىيەۋىي، ئىرادىۋىي ۋە ئەمەلىي بىرلىكتە. ئامېرىكىدىكى ئولامدىن پاختا، ئاۋسترالىيەدىكى ئەخمەت ئىگەمبەردىلەر بىلەنمۇ پات-پاتلا خەت ئېلىشىپ تۇرىمىز.

«يېڭى ھايات گېزىتى»دىن ئېلىندى.

ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىغە ئوچۇق خېتى

(بېشى 1-بەتتە)

چە دۇنيا ئۆزگىرىشىدىن كېيىن، يۈزلەرچە ئەسىر مىللەتلەر ئاسارەتتىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشتى ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا ئەزا بولدى. ئىككى يىل ئىلگىرى ئۇلۇغ تۈركىستاننىڭ غەربىي قىسمى بولغان غەربىي تۈركىستان ئاسارەتتىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشتى. بۈگۈن شەرقىي تۈركىستان ئاسارەتتىن قۇتۇلۇپ، ھۆرمۇستەقىللىققە ئېرىشىش كېرەك. چۈنكى، پۈتۈن دۇنيادىكى ئەسىر مىللەتلەرنىڭ ئاساسىي غايىسى - ئاسارەتتىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشىپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇشتىن ئىبارەت. شۇجۈملىدىن خوشنىمىز ھەم تەغدىر دېشىمىز تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىيە مۇختارىي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئىستىقلالغا ئېرىشىش ئۈچۈن مۇجادىلە ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئەلۋەتتە، شەرقىي تۈركىستان ئۇلارنىڭ كەينىدە قالماسلىقى كېرەك.

ئەزىز يۇرتداشلىرىم، پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مەن بىلەن چوڭقۇر دوستلۇقى، مۇھەببىتى بار. مەن ئەمما پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھېمايىتى ۋە ۋەتىنىمىزنىڭ ئەھۋالىنى چوڭقۇر چۈشىنىمەن ھەمدە خەلقىمگە چوڭقۇر سۆيگۈ، ھۆرمەت تىلىرىم بار. دېمەكچىمەنكى، شەرقىي تۈركىستان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ يۇرتىدۇر. شەرقىي تۈركىستاننى خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتقۇزۇش، ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ مىللىي ئىنسانىي ۋە ۋىجدانىي بۇرچىدۇر. بۇنىڭ ئۈچۈن، شەرقىي تۈركىستان ئىچى ۋە سىرتىدىكى بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىقلار، ئۆزىنىڭ يۇرتىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئەڭ زور تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ ۋە مۇجادىلىنى كۈچلۈك، ئەسىرچانلىق بىلەن ئىشلەپ بېرىشىمىز، ۋەتەن سۆيگۈمىزنى ئاشۇرۇشىمىز لازىم. ئۆز ۋەتىنىنى سۆيمىگەن، ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلمىگەن بىر مىللەتنى ئاللاھمۇ سۆيمەيدۇ ۋە ئىچ ئاغرىتمايدۇ. بىز ئاللاھقا ۋە پۈتۈن دۇنياغا ئۆزىمىزنىڭ ھۆرمۇستەقىل ياشاشقا لايىق بىر مىللەت ئىكەنلىكىمىزنى ئەمەلىيەتتە كۆرسىتىشىمىز كېرەك. ئەگەر، بىز ئۇنى ئەمەلىيەتتە كۆرسىتەلمەيدىكەنمىز، ھېچكىمنىڭ ياردىمىگە ۋە ھىمايىسىگە ئېرىشەلمەيمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز تارىختا سادىر قىلغان ھەم بۈگۈنمۇ سادىر قىلىۋاتقان بەزى خاتالىقلىرىمىزنى، يېتىشمەسلىكلىرىمىزنى ۋە كونا ھىلىرىمىزنى ئەمدى تۈزىتىشىمىز، تازىلىشىمىز ۋە توختىتىشىمىز لازىم. پۈتۈن مىللەت بىردەك ئويغىنىپ يېڭى بىر ئىنسان، يېڭى بىر مىللەت قىياپىتى بىلەن خەلقئارا مەيدانغا چىقىشىمىز لازىم.

پىچاق سۆڭەككە يەتتى. خىتايلار شەرقىي تۈركىستاندىن قىيامەتكىچە دەرچىقىپ كەتمەسلىك، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى خىتايلاشتۇرۇش ۋە يوق قىلىش ئۈچۈن قەتئىي بىر ھەرىكەت ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئەگەر، يۇرتىمىزنى پات ئارىدا قۇتۇلدۇرمىساق، خەلقىمىز يوق بولۇپ كېتىدۇ. بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇشى خوشنىمىز ھەتتا پۈتۈن دۇنيا ئىنسانىيلىق ئالىمىنىڭ ئامانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر. شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىل بولمىغان تەغدىردە، خوشنىمىز ھەتتا پۈتۈن دۇنيا ئىنسانىيلىق ئالىمى خىتاي تەھلىكىسىدىن ئەبەدىي قۇتۇلالمايدۇ. بۇنى پۈتۈن دۇنياغا ئاڭلىتىش كېرەك. دېمەك، بارلىق ۋەزىپە تۈركىستانلىقلارنىڭ ئۈستىگە يۈكلەندى. ئەگەر بىز، ئۈستىمىزگە يۈكلەنگەن بۇ سىياسىي، ئىقتىسادىي، مىللىي، دىنىي ۋە مەدەنىيەت ۋەزىپىلىرىمىزنىڭ ھۆددىسىدىن لايىقىدا چىقالمىساق تارىخ ۋە ئەۋلادلىرىمىز كەچۈرمەيدۇ. بىزنىڭ ئۆتكۈزگەن بەزى خاتالىقلىرىمىز تۈپەيلىدىن، بىر قىسىم مەملىكەتلەر شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە دىققەت ئېتىبار بەرمەيۋاتىدۇ. بۇنى مىللىتىمىز چوڭقۇر چۈشىنىشى لازىم. شۇندىلا ۋەتەن ئۈچۈن بارلىقىمىز بىلەن خىزمەت ۋە مۇجادىلە ئېلىپ بارماي، «ئۆزۈم پىشسا، ئاغزىمغا چۈشەر» دەپ ئولتۇرۇش چوڭ بىر گۇناھتۇر. شۇڭا، پۈتۈن شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمغا، بۇ خېتىم ئارقىلىق شۇنى تەۋسىيە قىلىمەن:

ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار كۈچلۈك بىرلىك، چوڭ ئىتتىپاق قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈپ، ۋەتەن، مىللەت ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان مىللىي مۇجادىلىمىزنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇرۇپ، يېتىشمەسلىكلەرنى تولۇقلاپ، ئورتاق ھەرىكەت قىلىپ، ئىقتىسادىي بارلار يېتەرلىك دەرىجىدە مادىدى ياردەمدە بولۇپ. قىسقىسى، پۇلى بارلار پۇلى بىلەن، سۆزى بارلار سۆزى بىلەن، قەلىمى بارلار قەلىمى بىلەن ۋەتەن سۆيەرلىكىمىزنى ۋەتەنپەرۋەر مىللەت ئىكەنلىكىمىزنى ۋە خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقانلىقىمىزنى پۈتۈن دۇنياغا ئىسپاتلايلى!

ئاللاھ، خەلقىمىزگە بىرلىك، باراۋەرلىك، ئىتتىپاق قىلىق ۋە ھۆرلۈك ئاتا قىلسۇن!

ۋەتەن، مىللەتنى خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتقۇلدۇرايلى!

ئالىي ھۆرمەت بىلەن: ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن

1993-يىل 12-ئاي — تۈركىيە-ئىستانبۇل.

مايكېل ئەپەندى ئىستانبۇلدا

(بېشى 1-بەتتە)

سۆھبەت داۋامىدا، مايكېل ئەپەندى شەرقىي تۈركىستان داۋاسى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: «ھازىر دۇنيا مىقياسىدا شۇنداق بىر ئۆزگىرىش باركى، ئۇ بولسىمۇ، بارلىق يەرلىك مىللەتلەر ئويغىنىش باسقۇچىغا كىردى. بۇندىن كېيىنكى 15 يىل، شەرقىي تۈركىستان داۋاسى ئۈچۈن ناھايىتى پايدىلىق بولغان 15 يىل. شەرقىي تۈركىستانلىقلار مۇشۇ 15 يىل ئىچىدىكى پايدىلىق پۇرسەتلەرنى ھەرگىز قولدىن بېرىپ قويماسلىقى كېرەك. مەن ئۇزۇن يىل تىبەت داۋاسى بىلەن مەشغۇل بولۇپ كەلدىم. بۇ جەرياندا شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، تىبەت داۋاسى بىلەن شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ نۇرغۇن ئورتاق قىلمىقلىرى بار. تىبەت داۋاسىنىڭ پۈتۈن غەرب ئەللىرىدە تەسىرى كۈچلۈك. شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ بولسا، ئوتتۇرا ئاسىيا، ئوتتۇرا شەرق ۋە ئىسلام ئەللىرىدە تەسىرى كۈچلۈك. ئىككى تەرەپ ئۆز ئارا تەجرىبە ئالماشتۇرۇپ، بۇ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆز ئارا بىرلەشتۈرىدىغان بولسا، مەيلى شەرقىي تۈركىستان داۋاسى بولسۇن ياكى تىبەت داۋاسى بولسۇن، ئۇنى پۈتۈن دۇنياغا تېخىمۇ ياخشى يۈزلەندۈرگىلى بولىدۇ».

مايكېل ئەپەندىم تەكىتلەپ مۇنداق دېدى: «خەلقئارادا شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى ئېلىپ بېرىشتا، تېرورلۇق، فاندامېنتالىستىك ئىدىيىدىن قاتتىق ساقلىنىپ، كىشىلىك ھوقۇق، دېموكراتىيە ۋە تېنچلىقنى شوئار قىلىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن، ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئىدىيىسىنى ۋە ھەرىكىتىنى يۈكسەك دەرىجىدە بىرلىككە كەلتۈرۈپ، ئىتتىپاق قىلىق، باراۋەرلىك ئاساسىدا بىر بايراق ئاستىغا توپلىنىپ، ئورتاق ئاۋاز چىقىرىشى لازىم».

مايكېل ئەپەندىم سۆزىنىڭ ئاخىرىدا تەكىتلەپ مۇنداق دېدى: «ۋەتەن ئىچىدىكى داۋا بىلەن ۋەتەن سىرتىدىكى داۋانى ئۆز ئارا زىچ بىرلەشتۈرۈش - پۈتۈن داۋادىكى ئىنتايىن مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى. ۋەتەن ئىچىدىكى كۈرەش بىلەن ۋەتەن سىرتىدىكى كۈرەشنى ياخشى ماسلاشتۇرۇش كېرەك. بولۇپمۇ ۋەتەن سىرتىدىكىلەر خەلقئارادىكى يۈزلىنىشلەرنى ۋەتەن ئىچىگە دەل ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ تۇرۇشى، ۋەتەن ئىچىدىكى ھەر بىر ئۆزگىرىش ۋە ئەھۋاللاردىن ۋاقتىدا خەۋەر ئېلىپ،

ئۇنى دۇنيا جامائەتچىلىكىگە ئۆز ۋاقتىدا توغرا ئاڭلىتالايدىغان ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرۈشىمىز لازىم. ئاڭلىشىمچە، يېقىندا تۈركىيەدە نەشر قىلىنىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى پۈتۈن مەملىكەتكە يۈزلەندۈرۈلۈپتۇ. بۇ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىدىكى بىر چوڭ بۆسۈش. چىن كوممۇنىستلىرى تۈرلۈك سىياسىي بېسىملار بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئۆزلىرىگە مايىل قىلىۋالغان بۈگۈنكى ئەھۋال ئاستىدا، ۋەتەن سىرتىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى ۋەتەن خەلقىگە ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ مىللىي ھېسسىياتىنىڭ كۈچىيىشىگە ئىلھام ۋە مەدەت بېرىش ناھايىتى مۇھىم».

مايكېل ئەپەندى سۆھبەت داۋامىدا، شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلارنىڭ سورىغان تۈرلۈك سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى ھەمدە پۇرسەت بولسا شەرقىي تۈركىستانغا زىيارەتكە بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

قىسقا خەۋەرلەر

چىن «خەلق گېزىتى» نىڭ 93-يىل 12-ئاينىڭ 19-كۈنىدىكى سانىغا مۇنداق بىر قىسقا خەۋەر بېسىلدى: «12-ئاينىڭ 18-كۈنىگە قەدەر، بۇيىللىق تىبەت ۋە شىنجاڭغا ھاۋادىن ئەسكەر توشۇش ۋەزىپىسى ئورۇنلىنىپ بولدى. چىن ھاۋا ئارمىيە قىسىملىرى 1990-يىلدىن ئېتىبارەن، تىبەت ۋە شىنجاڭغا ھاۋادىن ئەسكەر يۆتكەش ۋەزىپىسىنى باشلىغان ئىدى، 4 يىلدىن بۇيان چىن ھاۋا ئارمىيىسىنىڭ ترانسپورت ئايروپىلانلىرى بۇرايونلارغا 400 نەچچە قېتىم ئۇچۇپ، نەچچە ئونمىڭلاپ ئەسكەر يۆتكىدى».

ئاتالمىش «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» نىڭ سېكرېتارى سوڭ خەنلياڭ، 93-يىل 12-ئاينىڭ 7-كۈنى چىننىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى» نىڭ مۇخبىرى چىن ۋېينىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا، «ئىچكى - تاشقى بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار شىنجاڭنىڭ ئىجتىمائىي قۇرۇلۇشىغا تەھدىت سېلىۋاتىدۇ» دەپ شىكايەت قىلدى. ئۇ، چالۋاقاپ مۇنداق دېدى: «يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، دۆۋلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى مىللىي بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار ئۆز ئارا ماسلىشىپ، شىنجاڭدا بىر قاتار ۋەقەلەرنى سادىر قىلىۋاتىدۇ. بۇ، بەلگىلىك دائىرە ئىچىدىكى سىنىپىي كۈرەشنىڭ ئىنكاسى. بىر تەرەپتىن بىز بۇ بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلارغا قارىتا ھوشيارلىقىمىزنى يوقۇتۇپ قويماسلىقىمىز، يەنە بىر جەھەتتىن، مۇشۇ ۋەجىدىن بىز ئىجتىمائىي قۇرۇلۇشتىن ئىبارەت بۇ مەركەزدىن تەۋرىنىپ قالماسلىقىمىز كېرەك». سوڭ خەنلياڭنىڭ يۇقارقى سۆزلىرى، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەملىكىچىلىككە قارشى كۈرەشنىڭ كۈندىن كۈنگە جىددىيلىشىۋاتقانلىقىدىن بېشارەت بېرىدۇ.

سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ۋەتەنداشلار ئامانتايغا ئالتۇن قىلىچ تەغدىم قىلدى

(بېشى 1- بەتتە)

زىياپەت داۋامىدا، شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز ئالدى بىلەن، ئامانتاي ئاسىلبېكنىڭ كۆپ يىللاردىن بېرى، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ چىن مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئېلىپ بارغان ھەققانى كۆرەشلىرىنى قىزغىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىگەنلىكىگە ۋە قازاقىستاندىكى شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز بىلەن يېقىن قېرىنداشلىق، ھەمكارلىق مۇناسىۋەتتى ئورنۇتۇپ، قىزىل چىننىڭ زۇلمىغا قارشى مۇرىسىنى مۈرىگە تىرەپ كۆرەش قىلغانلىقىغا چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈردى ھەمدە ئۇنىڭ ۋە ئۇ يېتەكچىلىك قىلىۋاتقان پارتىيىنىڭ بۇجەھەتلەردىكى تىرىشچانلىقىغا يۇقۇرى باھا بەردى.

سەئۇدى ئەرەبىستاندا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق مەشھۇر ئۆلىما مۇسە يىسىن قارى ئىسلامى، مىننەتدارلىق زىياپىتىدە، ئامانتاي ئاسىلبېكنىڭ شەرقى تۈركىستان داۋاسىغا قوشقان تۆھپىلىرىنى كۆپچىلىككە تەپسىلى تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: «قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى روسلارنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ مۇستەقىللىققە ئېرىشكەندىن كېيىن، قازاقىستان ھۆكۈمىتى، قازاقىستاندا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزغا چوڭقۇر مېھرى - شەپقەت كۆرسۈتۈپ كەلدى ۋە ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ كەلدى، شۇنداقلا، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ئۈچۈن ۋە قىزىل چىننىڭ ۋەھشىيانە زۇلمىغا قارشى ئېلىپ بارغان ھەققانى كۆرەشلىرىگە چوڭقۇر ھېسداشلىق ۋە غەمخورلۇق قىلىپ، قازاقىستاندا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزغا زور ئۈمىت ۋە ئىلھام بەخش ئەتتى. شەرقى تۈركىستان خەلقى، قازاقىستان خەلقىنىڭ بۇشەپقىتىنى مەڭگۈ ياد ئېتىدۇ. بىز شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمىزكى، قازاق ۋە ئۇيغۇر خەلقلىرىنىڭ دوستلۇغى مەڭگۈ داۋام قىلغۇسى!».

زىياپەتتە، شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، ئامانتاي ئاسىلبېككە ئەرەبچە تون ۋە ئالتۇن رەڭلىك قىلىچ تەغدىم قىلىپ، ئۇنىڭغا بولغان ئالى ھۆرمىتىنى ۋە چوڭقۇر مىننەتدارلىغىنى ئىزھار قىلىشتى.

ئامانتاي ئاسىلبېك تون ۋە قىلىچنى ئېھتىرام بىلەن قوبۇل قىلىپ تەشەككۈر بىلدۈرگەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: «بىز ھېچبىر زامان خىتاي بىلەن چېگرىداش ئەمەس، بەلكى، شەرقى تۈركىستان بىلەن چېگرىداشمىز. يېقىندىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك خەلقلىرى، ئۆزلىرىنىڭ تىلداش، دىنداش، قانداش ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىنىڭمۇ تېزىرەك مۇستەملىكە ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. شۇنداقلا، خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىن بالدۇرراق ئەمەلدىن قېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىدۇ.

رۇس ئىمپېرىيالىزمىنىڭ پارچىلىنىشى، خىتاي ئىمپېرىيالىزمىنىڭ يىمىرىلىشى ئۈچۈن يول ئاچتى. شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمىزكى، شەرقى تۈركىستانمۇ يېقىن كېلەچەكتە مۇستەقىللىق تەختىدىن ئورۇن ئالغۇسى!».

ئامانتاي ئاسىلبېك، بۇندىن كېيىن قازاقىستاندا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنىڭ چىن ئاسارىتىگە ۋە زۇلمىغا قارشى ھەققانى كۆرەشلىرىنى داۋاملىق قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدىغانلىغىنى، شۇنداقلا ئۇلارغا ئەمەلى ياردەم بېرىدىغانلىغىنى بىلدۈردى.

چىن تارىمنى ئېچىشنى جىددىيلەشتۈردى

(بېشى 1- بەتتە)

«شىنجاڭدىكى تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىش، مۇۋاپىقىيەتلىك داۋام قىلماقتا. ھازىرغا قەدەر، تارىم نېفىتلىكىدە بايقالغان نېفىت زاپاس مىقدارى 300 مىليون توننىغا، يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى 2 مىليون 150 مىڭ توننىغا، ئىشلەپچىقىرىلغان نېفىت 3 مىليون توننىغا يەتتى. تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، 1995- يىلى 5 مىليون توننا خام نېفىت ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىنى قولغا كەلتۈرۈشكە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، چىن بانكىسىنىڭ شىنجاڭ شۆبە بانكىسى، چىن نېفىت - تەبىئىي گاز باش شىركىتى قارمىقىدىكى تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىش قوماندانلىق شتابى بىلەن، مۇشۇ ئاينىڭ 15- كۈنى 500 مىليون ئامېرىكا دوللارلىق قەرز پۇل بېرىش كېلىشىمىنى ئىمزالىدى.

1989- يىلى تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىش باشلانغاندىن بۇيان تا ھازىرغىچە، تارىم نېفىتلىكىگە جەمئى 5 مىليارت 170 مىليون يۈەن مەبلەغ سېلىندى. 1992- يىلدىن ئېتىۋارەن نېفىتلىك قوماندانلىق شتابى، دۆۋلەت باش مىنىستىرلىكىنىڭ «پۇل بېرىپ نېفىت قايتۇرۇۋېلىش، نېفىت ئارقىلىق نېفىتلىكتىكىلەرنى بېقىش، نېفىت ئارقىلىق نېفىتلىكنى تەرەققى قىلدۇرۇش» دېگەن سىياسىتىنىڭ روھى ئارقىلىق ئىش ئېلىپ بارماقتا. نېفىتلىكنى ئېچىشتا يېڭى تېخنىكا قوللۇنۇلغانلىقتىن، نېفىت قېدىرىپ تەكشۈرۈشتە يۇقۇرى سەۋىيە، يۇقۇرى ئۈنۈم يارىتىلدى. نوۋەتتە بۇرغۇۋاينىڭ ئايلىق قېزىش سۈرئىتى 1 مىڭ 235 مېتىر بولۇپ، ئامېرىكىنىڭ 1 مىڭ 100 مېتىرلىق سەۋىيىسىگە يېقىنلىشىپ قالدى. يەككە قۇدۇقلارنى قېزىشقا كەتكەن چىقىم، ئامېرىكىنىڭكىدىن 30 پىرسەنت تۆۋەن. ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتۈرۈلگەن نېفىت قۇدۇقلىرىنىڭ كۈندىلىك ئوتتۇرىچە مەھسۇلات مىقتارى 6 مىڭ 300 توننا بولۇپ، يەككە قۇدۇقلارنىڭ كۈندىلىك ئوتتۇرىچە مەھسۇلات مىقدارى 80 توننىدىن ئاشىدۇ. بۇ، چىننىڭ شەرقى شىمال نېفىتلىكىدىكى يەككە قۇدۇقلارنىڭ مەھسۇلات مىقدارىدىن 15 ھەسسە ئارتۇق. ھازىر، تارىم نېفىتلىكى قوماندانلىق شتابى، ئەسلى مۇددەتتىن 3 يىل بۇرۇن چىن بانكىسى بەرگەن 630 مىليون ئامېرىكا دوللار قەرز پۇلنىڭ 70 مىليونىنى قايتۇرۇپ بولدى. تارىم نېفىتلىكىنى ئېچىش قەدىمىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، تارىم نېفىتلىكى قوماندانلىق شتابى، تارىمنىڭ ئوتتۇرا قىسمى رايونىدىكى نېفىتلىكنى نۇقتىلىق ئېچىشنى ئورۇنلاشتۇردى. زاپاس مىقدارى 300 مىليون توننا بولغان تارىمنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى 4 - نومۇرلۇق نېفىتلىك يېقىنقى 10 يىلدىن بۇيان بايقالغان ئەڭ چوڭ نېفىتلىك بولۇپ، 1995- يىلى بۇ نېفىتلىكنىڭ يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى 2 مىليون 600 مىڭ توننىغا يەتكۈزۈلىدۇ. بۇقېتىم چىن بانكىسىدىن بېرىلگەن 500 مىليون دوللار دەرھال مۇشۇ تۈرگە ئىشلىتىلىدۇ».

چىن «خەلق» گېزىتىنىڭ 93 - يىل 11- ئاينىڭ 16- كۈندىكى سانىغا يەنە، تارىم نېفىتلىكى ھەققىدە يېزىلغان «غەربىي ستراتېگىيىسى» دېگەن تېمىدا چوڭ ھەجىملىك ماقالە بېسىلدى. بۇماقالىنىڭ بىر ئابزاسىدا مۇنداق دېيىلگەن: «تارىم نېفىتلىكىنى قىدىرىپ ئېچىشنىڭ سۈرئىتى ئىنتايىن تېز بولماقتا. 4 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، 6 چوڭ نېفىتلىك، 14 نېفىت بەلۇغى بايقالدى. تارىمدىكى ھەربىر نېفىت قۇدۇقىنىڭ نېفىت زاپاس مىقدارى پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 4.4 ھەسسە ئارتۇق. مىليون توننىلىق نېفىت ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن سەرىپ قىلىنىدىغان مەبلەغمۇ مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن تۆۋەن. تارىم نېفىتلىكىدە ئىشلەۋاتقان ئىشچىلىرىمىزنىڭ كىرىمىمۇ شەرقى شىمال نېفىتلىكىدىكى ئىشچىلارنىڭكىدىن 1- 2 ھەسسە كۆپ».

塔里木石油勘探开发步伐加快

中国银行支持贷款五亿美元

…近十年来发现最…

…成260万吨生产能…

…这一方案目前已…

تارىم نېفىت قوماندانلىق شتابىنىڭ باشلىغى چيۇ جۇڭجيەن، «خەلق گېزىتى» نىڭ مۇخبىرىغا مۇنداق دېگەن: «بىز 3 جەھەتتىن ئېغىشمايمىز. بىرىنچىدىن، تارىم نېفىت قوماندانلىق شتابىنىڭ، چىن نېفىت - تەبىئىي گاز باش شىركىتى ئەۋەتكەن ئورگانلىق ئورنىمىزدىن ئېغىشمايمىز. ئىككىنچىدىن، تارىم نېفىتلىكىنى تېخىمۇ كۆلەمدە ئېچىش ئىرادىمىزدىن قەتئى ئېغىشمايمىز. ئۈچىنچىدىن، ئىككىنى يېڭىلاش، ئىككىنى ئاشۇرۇش يېتەكچى ئىدىيىسىدىن ئېغىشمايمىز. تارىم نېفىتلىكى، مەملىكىتىمىزنىڭ نېفىتچىلىك ساناتىدىكى ئەڭ مۇھىم ستراتېگىيىلىك رايون، بۇرايوننىڭ دۆۋلىتىمىزنىڭ ئىقتىساتى تەرەققىياتىغا كۆرسىتىدىغان تەسىرى ئىنتايىن زور!».

تەھرىر ئىلاۋىسى:

چىننىڭ «خەلق گېزىتى» گە بېسىلغان يۇقارقى ماقالىنى ئوقۇپ بىز شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلالايمىزكى، چىن مۇستەملىكىچىلىرى گويا شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ تارىم نېفىتلىكى بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتەك، بايلىقنىڭ ھەقىقى ئىگىلىرى بولغان شەرقى تۈركىستان خەلقىنى پۈتۈنلەي بىرچەتكە قايرىپ قويغان، ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ قورچاق ھۆكۈمىتى بولغان «ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت» نىمۇ پۈتۈنلەي ئېتىبادىن چىقىرىپ، چىن بانكىسى بىلەن چىن شىركىتى بېيجىڭدا ئۆز ئالدىغا ئەركىن سودىلىشىشقا چۈشۈپ كەتكەن. قىزىل چىن يۈرگۈزگەن بۇ ئاشكارە بۇلاڭچىلىق سىياسىتى، شەرقى تۈركىستاندا ھېچقانداق ئاپتونومىيىنىڭ مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى، «شىنجاڭنى ئېچىش، شىنجاڭنى گۈللەندۈرۈش» دېگەن شوئارنىڭ، شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ئالداشتىكى سىياسى ۋاستە ئىكەنلىكىنى يەنە بىرقېتىم ئىسپاتلىدى. چىن مۇستەملىكىچىلىرى ئېلان قىلغان مەملىكەت بويىچە ئەڭ نامرات 100 ناھىيىنىڭ 7 سى ئەنە شۇ مول بايلىق ماكانى بولغان تارىم ۋادىسىدا!

گېزىتىمىز ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى

ھۆرمەتلىك ۋەتەنداشلار، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئوت يۈرەك ياشلارنىڭ ئورتاق ئاۋاز قوشۇشى بىلەن 1993-يىل 4-ئاينىڭ 9-كۈنى قۇرۇلغان «شەرقى تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» نىڭ ئورگان گېزىتى «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى 6-ئايدىن ئېتىبارەن تۈركىيەنىڭ ئىستامبۇل شەھىرىدە قانۇنلۇق نەشر قىلىنىپ تارقىتىلىشقا باشلىغاندىن بۇيان، گېزىتىمىز ئىدارە ھەيئىتى، ۋەتەن ئىچىدىكى ۋە ئامېرىكا، گېرمانىيە، شۋېتسارىيە، گوللاندىيە، تۈركىيە، مىسىر، سەئۇدى ئەرەبىستان، دۇبەي، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، پاكىستان قاتارلىق دۇنيانىڭ ھەرقايسى مەملىكەتلىرىدە ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق ۋەتەنپەرۋەر قېرىنداشلىرىمىزدىن كەلگەن تۈرلۈك مەزمۇنلاردىكى خەت، تېلېگرامما، فاكسلىرىنى تاپشۇرۇۋالدى ۋە تېلېفونلىرىنى قوبۇل قىلدى. بۇلاردا «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ يېقىندىن دۇنياغا كەلگەنلىكى قىزغىن تەبرىكلەنگەن، شۇنداقلا، گېزىتىمىز ھەققىدە كۆپلىگەن قىممەتلىك تەكلىپ-پىكىر، مەسلىھەتلەر بېرىلگەن ۋە گېزىتىمىزدىكى يېتىشمەسلىكلەرگە قارىتا سەمىمى تەنقىت ھەم تۈزىتىشلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان. بۇ خەت-چەكلەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان پىكىرلەر، گېزىتىمىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى يېتەكچى ئىدىيىسىنى ۋە تەرەققىيات يۆنىلىشىنى بەلگىلەشتە، شۇنداقلا، گېزىتىمىزنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ۋە ئۇنى كەڭ ئاممىۋىلىققا ئىگە قىلىشتا پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە!

ۋەتەن ئىچىدىكى بىر ياشتىن كەلگەن خەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ:

«يۈرەك قېتىگلارنى سىگدۈرۈپ، ئۇلۇغ ئېتىقات ۋە نىشان يولىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان مىننەتسىز مېھنەتلىرىڭلارغا يەنە مۇزۇر ئۇتتۇقلار يار بولسۇن! ۋەتەن ياشلىرى نامىدىكى بىزنىڭ ئىرادىمىزگە، ۋىژدانىمىزگە ۋەكىللىك قىلغۇچى ئالتۇن سەھىپىلىك بەتلەرنى تەشكىل قىلغان نۇرلۇق گېزىتىنى كۆرۈپ، كۆزىمىزگە، يۈرىكىمىزگە سۈرتتۇق. ئاللاھ سىزلەردەك ئوت يۈرەك ئەزىمەتلەرگە ئۇززۇر ھىممىتىنى ۋە مەرھەمىتىنى ئايىمىغاي، ئامىن! جەڭگىۋار خىتاپلار، يالقۇنلۇق مۇراجەتلەر ۋۇجۇتلارنى لەرزىگە سالماقتا ... مەسئۇلىيەت، غورۇر، بۇرچ تۇيغۇسىغا ئىگە ۋەتەن ياشلىرىنى ئەڭ يېڭى، ئۇلۇغۋار يولۇنۇشكە باشلىماقتا ... گېزىتىمىزنىڭ مۇبارەك سانلىرىغا جىددى مۇھتاجلىق ئەزىرىدە كۆز تىكمەكتىمىز، ئىنتىيازىمىز ھەسسىلەپ ئېشىپ بارماقتا ... تەمىن ئېتىشىڭلارغا كۈچلۈك ئىشەنچىمىز.

يىراقتىن قول پۇلاڭلاتقۇچى ۋەتەندىشىمىزدەپ بىلەرسىلەر .....»

(بۇ خەت قىسقارتىلماي ئەينەن بېرىلدى)

«شەرقى تۈركىستان خەلقئارا مىللى قۇرۇلتىيى» نىڭ ئامېرىكىدىكى باش تەمسىلچىسى غۇلامىدىن پاختىدىن كەلگەن خەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ:

«ئىسمى جىسمىغا لايىق، ئاي-يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىمىز بىلەن زىننەتلەنگەن گېزىتىڭلارنىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى («مىللىتىمىز تۈرك، دىنىمىز ئىسلام، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان») دىگەن ۋ جۈملە سۆزنى ئوقۇپ، سىلەرنىڭ مىللى ھېسسىياتىڭلارنى ۋە ساغلام ئىرادەڭلەرنى دەرھال چۈشەندىم ھەمدە سۆيۈنگىنىمدىن سىلەرنى باغرىمغا باسقىم كەلدى... ئاللاھ سىلەردىن رازى بولسۇن!

بىز ۋەتەن سىرتىدىكى بارلىق شەرقى تۈركىستانلىقلار شەخسى مەنپەئەتىمىزدىن ۋاز كېچىپ، مەنىلىكنى تۈگۈتۈپ، ۋەتەن ئۈچۈن بىرلىكتە خىزمەت قىلىشىمىز ۋە داۋايىمىزنى دۇنيا جامائەتچىلىكىگە ئاڭلىتىشىمىز لازىم. بۇ، دەۋر ۋە ۋاقىتنىڭ جىددى تەقەززاسىدۇر».

قازاقىستان «ئۇيغۇرلارنىڭ دۆلەتلەر ئارا ئىتتىپاقى» نىڭ رەئىسى، مەشھۇر سىياسى پائالىيەتچىمىز قەھرىمان غوجامبەردىدىن كەلگەن خەتتە مۇنداق دېيىلگەن:

«خەلقىمىز تىنچلىق يولى بىلەن ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ۋە ئىنسانى ھوقوقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان بۈگۈنكى مۇقەددەس ۋە مۇرەككەپ بىر دەۋردە «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ نەشر قىلىنىشى، ياشلىرىمىز ۋە پۈتكۈل ئەۋلاتلىرىمىز ئۈچۈن يېڭى بىر مەشئەل. ئۇ، خەلقىمىزنىڭ ياگراق ئاۋازىغا ئايلانغۇسى. بىز سىلەرنىڭ بۇ ئالىيجاناپ ئىشىڭلارنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەيمىز ۋە ياردەمدە بولىمىز».

«گېزىت ئەڭ ئۆتكۈر سىياسى قوراللارنىڭ بىرى، شۇڭا، ئۇشبۇ گېزىت خەلقئارا سىياسى سەھنىدە ۋەتەن داۋاسى ئۈچۈن تەشۋىقاتچىلىق ۋە ماھىر تەشكىلاتچىلىق رولىنى ئوينىشى كېرەك. گېزىت ئۆز مەۋقەسىدە چىڭ تۇرۇپ، ئومۇمى مىللى ئازاتلىق ھەركىتىمىزنىڭ تايانچىسىغا ئايلانسۇن. بەزى بىر خاتا خالتا كوچىلارغا كىرگەن شەخس ۋە تەشكىلاتلارنى ئېنىق فاكىتلار بىلەن تەنقىتلەشى لازىم».

قازاقىستاندىكى «شەرقى تۈركىستان ئىنقىلاۋى مىللى بىرلىك سېپى» نىڭ رەئىسى، ھارماس، جاپارەتلىك پائالىيەتچىمىز يۇسۇپبەگ مۇخلىس ۋە بۇ بىرلىكنىڭ دىنى، تەشۋىقات تارمىقىنىڭ باشلىقى، سىياسىيون ئابدۇرازاق ئىمامنىڭ يازغان خېتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «6-ئايدا ئىستامبۇلدا چىققان «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ 1-سانىنى ئوقۇپ، ناھايىتى خۇرسەن بولدۇق. سەۋەبى، خىتاي موتسىيال جاھانگىرلىكىگە قارشى كۈرەشلىرىمىزدە ياشلىرىمىزنىڭ ئۆز ئاۋازىغا ئىگە بولۇشى، ناھايىتى مۇھىمدۇر. مەتبۇئات قەلەم ۋە سۆز بىلەن بولىدىغان جەڭ مەيدانىدۇر، ئۇنىڭ قورالى - ھەقىقەتنى ئىزھار قىلىپ، ئورۇنلۇق سۆز قىلىشتۇر، شۇڭا، گېزىت ئۆزى ئېيتقان ھەر بىر سۆزىگە جىددى ئېتىۋار بېرىشى لازىم».

يۇسۇپبەگ مۇخلىس بىلەن ئىمام ئابدۇرازاق تۇردىنىڭ خېتىدە يەنە، گېزىتىمىزدە ئېلان قىلىنغان بەزى ماقالىلاردىكى قىسمەن خاتالىق ۋە يېتىشمەسلىكلەر ھەققىدە، ناھايىتى ئىلمى تۈزىتىشلەر بېرىلگەن.

دۇبەيدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق ياش مەيدۇل ئىسلام تۈركىستانىدىن كەلگەن خەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ:

«سالام سىلەرگە قەدىرلىك ۋەتەنداشلار! سىلەرنىڭ قىممەتلىك ۋاختىڭلارنى سەرپ قىلىپ زور كۈچ بىلەن نەشردىن چىقارغان «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» ناملىق گېزىتىڭلارنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ ئوقۇغىنىمدا، گېزىتتىكى يېزىلغان يەتكۈچە ئازاپ تارتقان خەلقىمىزنىڭ چۇقانى، ئېزىلگۈچىلەرنىڭ قانلىرى بىلەن يېزىلىپ چىققان ماقالىلەر، يالقۇنلىنىپ تۇرغان ئوي-پىكىرلەردىن ھاسىل بولغان ئوت كەبى سۆزلەر ھەسرەتلىك يۈرىكىمنى ئېزىپ، كۆزۈمنى ياشقا تولدۇردى، ۋەتىنىمىزنىڭ ئەتىكى مۇستەقىللىق، ئەنتە نىلىك كۆرۈنۈشلىرى كۆز ئالدىمدا نامايەن بولدى. ھۆرمەتلىك ئاكىلار، سىلەرنىڭ بۇ ئۇلۇغ خىزمىتىڭلارنىڭ غەلىبىلىك داۋاملىشىشى ئۈچۈن، مېھرىبان پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھتىن تىلەپ ھەر دائىم قولۇم دۇئادا، ئامىن! ئەگەر ماڭا تېگىشلىك خىزمەت بولسا، ۋەتەن ئۈچۈن قولۇم كۆكسۈمدە!».

ئۆزبېكىستاندا ياشاۋاتقان ئىنژېنېر غىياسىددىن ناسىرۋۇدىن كەلگەن خەتتە قىسقىچە مۇنداق دېيىلگەن: «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى گېزىتىنىڭ بىرقانچە سانلىرىدىكى ئاجايىپ ماقالىلەرنى ئوقۇپ چىقىپ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئانا ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان ۋەھشىلىكلىرىدىن ئىنتايىن غەزەپلەندىم. سىلەرنى تاپقان ئاتا-ئانىلارغا مىڭ رەھمەت، ئەگەر ۋەتەن ئۈچۈن ماڭا خىزمەت بولسا، جېنىم بىلەن تەييارمەن!».

يۇقارقى خەتلەر، «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارە ھەيئىتىدىكى بارلىق ياشلىرىمىزغا كۈچلۈك ئىلھام بەخش ئەتتى ۋە بولۇپمۇ، ۋەتەن ئىچىدىكى ياشلىرىمىزنىڭ ئارزۇ-ئىستەكلىرى ۋە تىلەكلىرى بىز ئۈچۈن ئەڭ زور تەسەللى ۋە ئەڭ ئالى مۇكاپات!

«شەرقى تۈركىستان ياشلىرى بىرلىكى» ۋە ئۇنىڭ ئورگان گېزىتى بولغان «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىدىكى بارلىق ياشلار بۇندىن كېيىن غەيرەت ئۈستىگە غەيرەت قىلىپ، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى قېرىنداشلىرىمىزنىڭ بىزدىن كۈتكەن ئۈمىدىنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن ئاقلاشقا تىرىشىمىز، شۇنداقلا، بارلىق شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى، جۈملىدىن ياشلىرىمىزنى، بىزگە قارىتا داۋاملىق تۈردە كۆپلەپ تەنقىدى پىكىرلەرنى بېرىشكە ۋە گېزىتىمىزنىڭ تېخىمۇ ياخشى چىقىشى ئۈچۈن ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە دەۋەت قىلىمىز. ئىشىنىمىزكى، «ياشلار گېزىتى»، شەرقى تۈركىستان ياشلىرىنىڭ ھەقىقى سادىسىنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى كۈچلۈك تەشۋىقات قورالىغا ئايلانغۇسى!

قىسقا خەۋەرلەر

ئۆز خەۋىرىمىز: تىبەت سەركەردان ھۆكۈمىتىنىڭ شىرما سىيدىسى ئۆرگىنى 11-ئاينىڭ 28-كۈنى، «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» گە، ئىككى تەرەپنىڭ ھەمكارلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى. تىبەت ۋەكىللەر ئۆمىكى، «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۇچرىشىشتا، مۇنۇلارنى بىلدۈردى: «بۇندىن كېيىن، ئىككى تەرەپ بارلىق ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنلىرىدا، دوكلات يىغىنلىرىدا بىردەك ھەركەت قوللىنىشىمىز، بىرلىكتە نامايىش ئۇيۇشتۇرۇپ، كوممۇنىستىك چىنىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى ئاتوم سىنىقىغا ۋە تىبەتتىكى يادرو ۋۇجۇتلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈشىمىز، بىرلىكتە ئەدەبىيات-سەنئەت كېچىلىكى ئۇيۇشتۇرۇشىمىز كېرەك، شۇنداقلا، چىنىدىن، شەرقى تۈركىستان ۋە تىبەتتىكى بارلىق سىياسى مەھبۇسلارنى قويۇپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىپ بىرلەشمە نامايىشلارنى ئۆتكۈزۈشىمىز لازىم».

«ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» نىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپ تېكىن، تىبەت ۋەكىللىرىنىڭ يۇقارقى تەكلىپلىرىنى خوشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

ئۆز خەۋىرىمىز: شىۋېتسارىيەدىكى ۋەتەنسۆيەر ياشلىرىمىزدىن ئەنۋەرراخمان، كېرەم شېرىپ ۋە ئاخۇنجانلار تەرىپىدىن چىقىرىلىشقا باشلىغان «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ ئەنگلىزچە ياۋروپا بېتى، ياۋروپادا ياخشى تەسىر قوزغىدى. بۇ ئايلىق سىياسى گېزىتنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاندىكى چىن زۇلمىنى ياۋروپا جامائەتچىلىكىگە لايىقىدا يەتكۈزۈش بولۇپ، بۇ گېزىت دۇنيادىكى بارلىق خەلقئارالىق تەشكىلاتلارغا ۋە ياۋروپا ئەللىرىنىڭ پارلامېنتلىرى ۋە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرىغا ئەۋەتىپ بېرىلىدۇ. بۇ گېزىتنىڭ پۈتۈن مەسراپلىرىنى يۇقارقى 3 نەپەر ياش ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەلمەكتە.

نۆۋەتتىكى خەلقئارا ۋەزىيەت ۋە شەرقىي تۈركىستان ۋەزىيىتى

ئەركىن ئالپتېكىن

(تەھرىردىن: ئەركىن ئالپتېكىننىڭ «شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىق داۋاسىنى قانداق كۈچلەندۈرەلەيمىز» دېگەن تېمىدىكى چوڭ ھەجىملىك ماقالىسىنىڭ باشلىنىش قىسمىنى دىققىتىڭلارغا سۇنىدۇق.)

سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ يىمىرىلىشى بىلەن سوغۇق ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ، سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى 15 تىن ئارتۇق جۇمھۇرىيەت ئۆز مۇستەقىللىقلىرىنى ئېلان قىلغاندىن كېيىن، سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنى ئەڭ چوڭ تەھدىت دەپ قارىغان دۇنيادىكى كونسېرۋاتىپ كۈچلەر، سىياسەتچىلەر ۋە پۈتۈن ئۆمرىنى سوۋېت ئىتتىپاقىنى تەتقىق قىلىش بىلەن ئۆتكۈزگەن يۈزمىڭلارچە مۇتەخەسسىسلەر كۆزلىرىنى بىردىنبىر دەرىجىدىن تاشقىرى چوڭ دۆلەت بولۇش تاماسىدا، چوڭ قەدەملەر بىلەن ئىلگىرىلەۋاتقان چىن خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئۈستىگە يۆتكىدى. بۇ ئەھۋال، چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنىڭ مەسىلىلىرىنى كۈنتەرتىپكە كىرگۈزۈش بىلەن بىرگە، يېقىندىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ خوشنىسى بولغان شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنىمۇ بەلگىلىك قىممەتكە ئىگە قىلدى. بۈگۈنكى كۈندە، تېخى تولۇق دېموكراتىك ئاساسقا ئىگە بولالمىغان روسىيە فېدېراتسىيىسىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىمتىياز ھەقلىرى تاجاۋۇزى بىلەن چېكىنىپ قېلىشقا مەجبۇر بولۇشى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇھىملىقىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئاشقانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنىڭ مەسىلىسى، خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردە مۇھىملىققا ئىگە بولدى. كىشىلەر تۆۋەندىكى يۈزلىنىشلەرگە ئاساسەن، چىننىڭ ئالدىمىزدىكى 10-15 يىل ۋاقىت ئىچىدە پارچىلىنىدىغانلىقىنى ئىپادە قىلماقتا.

بۈگۈن، غەرب ئەللىرى ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تەھدىت سوۋېت ئىتتىپاقى ئەمەس. سوۋېتلەرنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتىگە قارشى تۇرۇپ كەلگەن غەرب ئەللىرى «نۆۋەتچى ئىت» دەپ قارىغان چىن، ھازىر بۇ سالاھىيىتىنى تاشلاپ، دەرىجىدىن تاشقىرى چوڭ دۆلەت بولۇش ئۈچۈن قەدەممۇ-قەدەم ئىلگىرىلىمەكتە. بۇ ئەھۋال ئاسىيا، جەنۇبىي ئاسىيا، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيادىكى خېلى كۆپ دۆلەتلەرنى شۈبھىگە سېلىۋاتىدۇ. چىننىڭ ۋەھىمىسى بىلەن، ئاسىيا دۆلەتلىرى تېزلىك بىلەن قوراللىنىشقا باشلىدى.

بۇخىل قوراللىنىش نامرات سەۋىيىدە ياشاۋاتقان بۇ دۆلەتلەرنىڭ ئىقتىسادىنى ئېغىر كرىزىسقا ئۇچرىتىۋاتىدۇ. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، غەرب ئەللىرى سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، چىننىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى بىر چوڭ دۆلەت بولۇپ چىقىشىغا يول قويماسلىقى كېرەك. چۈنكى، ئىككىنچى بىر سوغۇق ئۇرۇشقا ھېچكىم بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. مۇشۇ سەۋەپتىن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشى ئۈچۈن قوللانغان ئۇسۇلنى چىنغىمۇ قوللىنىش كېرەك. دېموكراتىيە، كىشىلىك ھوقۇق ۋە ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش پرىنسىپلىرىغا ئاساسەن، چىندا كوممۇنىزمنى چۆكتۈرۈش لازىم!

غەرب ئەللىرى ئىراندا قىلغان خاتالىرىنى چىندا تەكرارلاشنى خالىمايدۇ. بۇ دۆلەتلەر، ئىران پادىشاسىنىڭ زۇلۇم سىياسىتىنى قوللاش ۋاستىسى بىلەن ئىران خەلقىنىڭ نەپرىتىگە ئۇچرىغان ئىدى. ئەمما، چىندىكى 40 مىليون كوممۇنىستنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان سىياسىتىنى قوللاش بىلەن، بىر مىليارت خىتاينىڭ نەپرىتىگە ئۇچراشنى خالىمايدۇ!

مىللىي كىرىمىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئېكسپورتتىن تېپىۋاتقان غەرب ئەللىرى، ئىقتىسادىي ئاساسىنى جانلىق ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، يېڭى بازارلارنى ۋە خام ئەشيا مەنبەلىرىنى تېپىشقا مەجبۇر بولۇپ، ئىقتىسادىي جەھەتتە كۈتكەن ئۈمىدى بوشقا چىقتى ۋە بۇ ۋەزىيەت چىننىڭ مەنپەئەتىگە قاراپ تەرەققىي قىلدى. يالغۇز ئامېرىكىلا چىن بىلەن بولغان تىجارەت مۇناسىۋىتىدىكى قىزىل رەقەم 20 مىليارت دوللاردىن ئارتۇق بولۇپ، بۇ ئەھۋال ئامېرىكىغا پايدىسىز تەرەپكە قاراپ تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھازىر غەرب ئەللىرى ئۆزلىرىگە «ئەجەبا يالغۇز چىن بىلەنلا مۇناسىۋەت قىلىش پايدىلىقمۇ؟ ياكى چىننىڭ پارچىلىنىشىدىن كېيىن مەيدانغا چىقىدىغان مۇستەقىل دۆلەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەت بىزگە تېخىمۇ پايدىلىقمۇ؟» دېگەن سوئالغا جاۋاپ تېپىشقا تىرىشتى.

1990-يىللىق ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، ھازىر چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى 100 مىليون ئەتراپىدا بولۇپ، بۇ مىللەتلەر چىن نوپۇسىنىڭ 10 پىرسەنتىنى، يەر مەيدانىنىڭ 64 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ. نۆۋەتتە، چىن تەركىبىدە تۇرۇۋاتقان خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنىڭ زېمىنلىرى، ئىلگىرى چىن تەرىپىدىن ئەمەس بەلكى چەتئەل تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغان ئىدى. چەتئەل كۈچلىرى بۇ مىللەتلەرنىڭ تۇپراقلىرىنى ئىشغال قىلىشتىن ئىلگىرى، چىننى ئىشغال قىلغان ئىدى. ئەمما، چەتئەل كۈچلىرى ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن، چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەر مۇستەقىللىققا ئېرىشىشى لازىم ئىدى. ئەمما، چىنلار مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندىن كېيىن، ئۆز ئىستىلاچىلىرى تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغان خىتاي بولمىغان باشقا مىللەتلەرنىڭ تۇپراقلىرىغا بېسىپ كىرىشكە باشلىدى. دېمەك، بۇ بىر قانۇنسىز ئىشغالىيەتچىلىكتۇر. بۇ قانۇنسىز ئىشغالىيەتچىلىكنى جەزمەن ئاخىرلاشتۇرۇش كېرەك.

چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنىڭ خىتاي مىللىتى بىلەن تىل، دىن ۋە ئۆرپ-ئادەت جەھەتلەردە قىلچە مۇناسىۋىتى يوقتۇر. شۇنداقتىمۇ چىن ھۆكۈمىتى بىر تەرەپتىن، خىتايدىن باشقا مىللەتلەرنى پارچىلاپ بىر-بىرىگە دۈشمەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ۋەتەن دېگەن نام بىلەن چىن مىللىتىنىڭ بىرلىكىنى كۈچەيتىشكە تىرىشىۋاتىدۇ. بۇنىڭدىكى مەقسەت، ۋەتەن نامى بىلەن ئاتالغان چىن مىللىتىنىڭ خىتايدىن باشقا مىللەتلەر ئۈستىدىكى ھاكىمىيىتىنى كۈچەيتىشتىن ئىبارەت. ئەمما، چىن ھۆكۈمىتى ۋەتەن دەپ ئاتىۋالغان خىتاي مىللىتى بىر پۈتۈن ئاساسقا ئىگە ئەمەس بولۇپ، چىنلارنى بىرلەشتۈرۈپ تۇرغان ھالقا دەل ئۇلارنىڭ يېزىق بىرلىكىدۇر. جەنۇبىي مىڭلار بىلەن شىمالىي مىڭلار، شاڭخەيلىك بىلەن سىچۈەنلىك ئارىسىدا ھېچبىر ئېتنىك باغلىنىش يوقتۇر. بۇسەۋەپتىن، چىندا ئومۇمىي نوپۇسنىڭ 91 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلغان بۇ سۈنئىي بىرلىكمۇ قوۋم پارچىلىنىشى كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن، خىتايدىن باشقا مىللەتلەرگە بېسىم قىلىش ۋاستىسى بولۇپ رول ئويناۋاتقان بۇ سۈنئىي بىرلىكمۇ ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. مەلۇم بولغان ئىستاتىستىكىلارغا قارىغاندا، چىن نوپۇسىنىڭ 70 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدىغان دېھقانلار ھازىرقى ھاكىمىيەتتىن رازى ئەمەس. بۇنىڭ سەۋەپلىرى كۆپ بولۇپ، ئاساسلىقى ھەرقايسى ئۆلكىلەردىكى نامراتلىقنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى، تۇرمۇش شارائىتىنىڭ بارغانسېرى ناچارلىشىشى، ئۆلكە ھۆكۈمرانلىرىنىڭ دېھقانلاردىن ئالىدىغان باجنى تېخىمۇ ئاشۇرۇشى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. بۇسەۋەپتىن، دېھقانلار ھەرقايسى جايلاردا ھۆكۈمەتكە قارشى ھەرىكەتلەرنى ئويۇشتۇرۇشقا باشلىدى. قانداق بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ھازىر چىننىڭ گۈيجۇ، خۇبېي، خۇنەن، يۈننەن، جىلىن، خېيلۇڭجياڭ، خېنەن، شەنشى ۋە ئەنخۇي قاتارلىق ئۆلكىلەردە كەڭ دائىرىدىكى مۇقىمسىزلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە. چىننىڭ يالغۇز جېجياڭ ئۆلكىسىدىلا بۇ ئىككى يىل مابەينىدە 200 قېتىمدەك پارتىلىتىش ۋە قەستلەش يۈز بەردى. چىن كومپارتىيىسىنىڭ 1992-يىل 1-ئاينىڭ 14-كۈنىدىكى 1106-نومۇرلۇق مەخپىي دوكلاتىدا، چىندىكى دېھقانلارنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكەتلىرىنى ئېتىراپ قىلغان. ماۋنىڭ ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىشى ئۈچۈن غايەت زور رول ئوينىغان دېھقانلار ھازىر كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ ئاغدۇرۇلۇشىدا چوڭ رول ئوينىيالايدۇ.

چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى چىن ئازاتلىق ئارمىيىسىنىڭ ياردىمىسىز پۇت تىرەپ تۇرالمايدۇ. شۇنىڭدەك، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى بۇنىڭدىن 20 يىل بۇرۇن چاقىرغان 9-قۇرۇلتىيىدا، مەركىزىي كومىتېتقا سايلانغان ئەزالارنىڭ 44 پىرسەنتىنى، 10-قۇرۇلتايدا 30 پىرسەنتىنى، 11-قۇرۇلتايدا 20 پىرسەنتىنى ھەربىيلەر تەشكىل قىلاتتى. ھازىر چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ مەركىزىي كومىتېتىدىكى ھەربىي ئەزالارنىڭ سانى بارماق بىلەن سانىغۇدەك دەرىجىدە ئاز. بولۇپمۇ مارشال لىن بياۋ زامانىسىدىكى مەدەنىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىش ئەڭ ئۈستىگە چىققان چىن خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى، يالغۇز چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتىدىكى تەسىرىدىن ئايرىلىپ قېلىش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى 1981-يىلدىن بېرى خەلقنىڭ مازاق قىلىش ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قېلىشقا باشلىدى. بىرچاغلاردا دۇنيادىكى ئەڭ ئىنتىزاملىق ئارمىيە دەپ قارالغان چىن خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى، ھازىر ئەڭ ئېغىر دەرىجىدىكى ئىنتىزامسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى. ھەر يىلى ھەربىي سەپتىن قايتقان 500 مىڭ ئەسكەرنى يېزىلارغا يەرلەشتۈرمەكتە ۋە يەرلىك خەلقلەر بۇلارنى ئۆزلىرىگە بىر يۈك دەپ قارىماقتا. شۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋاللار چىن خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسىنىڭ چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئاجىزلىتىشقا باشلىدى. غەرب كۆزەتكۈچىلىرى چىن خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى ئىچىدە تەسىرى كۈچلۈك بولغان دېڭ شياۋپىڭدىن كېيىن، خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسىنىڭ چىن ھۆكۈمىتىنى ئۈنچىلىك قوللاپ كەتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرمەكتە. بۇمۇ چىننىڭ پارچىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان بىر ئامىلدۇر.

يۇقىرىقى ھادىسىلەر ئۆزئارا تەڭگەن چىندىكى خىتاي بولمىغان مىللەتلەر ئۆز مۇستەقىللىقلىرى ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. بۈگۈن پۈتۈنلەي خىتايلىشىپ كەتكەن مانجۇلار ئاسىيا، ياۋروپا ۋە ئامېرىكىدا چوڭ بىر تەشكىللىنىش خىزمىتىنى باشلاپ، ئاقىلانىلىك بىلەن مۇستەقىللىق كۈرەشلىرىنى باشلىۋەتتى. ئۇنىڭدىن باشقا تەيۋەن، شاڭگاڭ ۋە ئامېرىكىدىكى ھەممە دېموكراتىيەپەرەس چىنلار، چىندا كوممۇنىزمنىڭ يىقىلىشى ئۈچۈن پائالىيەتلىرىنى تەسىرچان ھالغا كەلتۈردى. چىندىكى خىتايدىن باشقا مىللەتلەر سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشىدىن كېيىن، دۇنيادا مەيدانغا كەلگەن تەرەققىياتلاردىن يۈكسەك دەرىجىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن، مۇستەقىللىق پائالىيەتلىرىنى بىرھالدا كۈچلەندۈرۈشكە تىرىشماقتا.

مۇستەقىللىق كۈرىشىمىزنى يەنىمۇ كۈچەيتەيلى

سۇلتان ماخمۇت قاشقارلى

مانجۇ- خىتاي ئىمپېرىيالىستلىرىنىڭ مۇيۇملۇك ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستاننى 1759-يىلى بېسىۋېلىپ مۇستەملىكە قىلىۋالغاندىن بۇيان ئۆتكەن 234 يىلدىن بېرى، قەھرىمان خەلقىمىز بۇ مۇستەملىكە بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن 400 قېتىمدىن ئارتۇق چوڭ - كىچىك مىللىي ئىنقىلاپ ئېلىپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ ۋەتەن قۇتقۇزۇش يولىدىكى يۈكسەك ئىرادىسىنى نامايەن قىلىپ كەلدى. ۋەتەنپەرۋەر، باتۇر ئەجدادلىرىمىز، ئالدىنقىلىرى يىقىلسا، كېيىنكىلىرى ئىزىنى بېسىپ، قۇربان بېرىشتىن قورقماي، مۇستەملىكىچى، ياۋۇز كۈچلەرگە ئەجەللىك زەربە بېرىپ، ئەركىنلىك ۋە مۇستەقىللىق كۈرىشىنىڭ شانلىق داستانلىرىنى يازدى. باشقىلارنىڭ قۇلى بولۇپ ياشاشنى ۋىجدانى قىلچە قوبۇل قىلمىغان خەلقىمىز، مانجۇ-خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنى بەش قېتىم مەملىكىتىمىز شەرقى تۈركىستاندىن ئىرغىتىپ تاشلاپ، ئۆزىنىڭ شانلىق دۆلەتچىلىك ئەنئەنىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

20 - ئەسىرنىڭ 90 - يىللىرىنىڭ باشلىنىشى بىلەن، دۇنيادا يۈز بەرگەن ئۆزگىرىشلەرگە ئەگىشىپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسى ئۈچۈن بولغان كۈرەشتە يېڭى بىر جانلىنىش ۋە كۈچىيىش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ دەھشەتلىك زۇلمى سەۋەبىدىن دۇنيادىكى ھەرقايسى مەملىكەتلەرگە سىغىنغان ۋە ياكى كۆچۈپ چىقىپ يەرلەشكەن شەرقى تۈركىستانلىقلار ئىنسان ھەقلىرى پىرىنسىپلىرى ئاساسىدا شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى يۈرگۈزۈش ئۈچۈن قۇرغان جەمىيەت، پارتىيە ۋە سىياسى تەشكىلاتلارنىڭ سانى كۆپەيدى، يىراق ئاۋسترالىيەدىن ئامېرىكىغىچە، شەرقى تۈركىستاندىن تۈركىيەگىچە بولغان رايونلاردىكى مەملىكەتلەردە تېخىمۇ كۈچىيىپ ۋە قۇدرەت تېپىپ، پائالىيەتلىرىنى جانلاندۇرۇۋاتقان بۇ تەشكىلاتلار، ئىنسان ھەق - ھوقۇقلىرى پىرىنسىپلىرىغا ئاساسەن، شەرقى تۈركىستاندىكى خىتاي زۇلمىنى پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكىگە كەڭ كۆلەمدە ئاشكارىلاشقا باشلىدى، بۇنىڭ بىلەن، شەرقى تۈركىستان مەسىلىسىگە دۇنيانىڭ دىققەت - ئېتىۋارى قوزغىلىشقا باشلىدى. 1992-يىلى، دۇنيا كەچۈرۈم تەشكىلاتى، خىتاي ھۆكۈمرانلىقىدىكى شەرقى تۈركىستاندا، كىشىلىك ھوقۇقنىڭ ئاياق ئاستى قىلىنىۋاتقانلىقىغا ئىز مەخسۇس قارار ئېلان قىلدى ۋە خىتاي ھۆكۈمىتىدىن بۇ خىل ھەرىكەتلەرنى توختىتىشنى تەلەپ قىلدى.

خەلقئارا ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى ۋە شەرقى تۈركىستان مۇستەقىللىق كۈرىشىنىڭ جىددى ئېھتىياجىغا ئەگىشىپ، پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى مەملىكەتلىرىدىكى شەرقى تۈركىستانلىقلار قۇرغان جەمىيەت ۋە تەشكىلاتلارنىڭ رەھبەرلىرى ھەمدە ۋەكىللىرى قاتناشقان ھالدا، 1992-يىلى 12-ئاينىڭ 12-كۈنىدىن 14-كۈنىگىچە، تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىدە «خەلقئارا شەرقى تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى»نى ئۆتكۈزدۇق. بۇ قۇرۇلتاي، تەييارلىق جەھەتتىكى بەزى يېتەرسىزلىكلەرنى ھېساپقا ئالمىغاندا، خەلقىمىزنى ۋەتەن ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن سەپەرۋەر قىلىشتا مۇھىم رول ئوينىدى، ئۈچىنچى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن بۇ قۇرۇلتاي، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى، خەلقىمىزنىڭ ھەقلىق داۋاسىغا بولغان ئىشەنچىسىنى كۈچەيتتى. ئەركىن ئالپ تېكىن باشچىلىقىدىكى «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى»نىڭ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى بىلەن، 1993- يىلى 11-ئاينىڭ 20 - 21 - كۈنلىرى، گېرمانىيەنىڭ مىيونخېن شەھىرىدە، «شەرقى تۈركىستان - تىبەت - ئىچكى موڭغۇلىيە خەلقلىرى ئىتتىپاقىنىڭ 4 - ئومومى يىغىنى» ئۆتكۈزۈلۈپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئېلىپ بېرىلغان كۈرەشنىڭ ئىستراتېگىيىلىك تەدبىرلىرى مۇزاكىرە قىلىنىپ بېكىتىلدى ۋە «مىيونخېن خىتاپنامىسى» ئېلان قىلىندى. بۇقېتىمقى يىغىندا، بۇندىن كېيىن 3 تەرەپنىڭ پائالىيەتلىرىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش ۋە ماس قەدەمدە ھەرىكەت ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن، يېڭى رەھبەرلىك كومىتېتى سايلاپ چىقىلدى. 1993-يىلى بۈيۈك مۇجاھىدىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ تۈركىيەدە ۋەتەن داۋاسى يولىدا ئېلىپ بارغان جىددى پائالىيەتلىرى، تۈركىيەدە «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ نەشر قىلىنىشى، 1993-يىلى 6-ئايدا ئەرەبىستاندىكى ھۆسەيىن قارى ئىسلامى باشچىلىقىدا، غۇپۇرھاجىم، ئابدۇقادىرھاجىم، تۈركىستانى، مۇھەممەت قاسىم ھاجىم، ئابدۇقادىر ھاجىملارنىڭ قازاقىستان، قىرغىزىستانلارغا قىلغان زىيارىتى ۋە داۋانى كۈچەيتىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرى، قازاقىستان، قىرغىزىستاندىكى شەرقى تۈركىستانلىقلار قۇرغان جەمىيەت ۋە تەشكىلاتلارنىڭ خىتايلارنىڭ لوپنۇردىكى ئاتوم يادرو سىنىقىغا قارشى ئېلىپ بارغان نارازىلىق نامايىشلىرى، ئۇيۇشتۇرغان خەلقئارا يىغىنلىرى ۋە باشقا پائالىيەتلىرى، خىتاي ھۆكۈمىتى يۈرگۈزۈۋاتقان مۇستەملىكە سىياسىتىنى خەلقئارادا پاش قىلىشتا نامايەنلىك مۇھىم رول ئوينىدى. ئەمما بىز، بۇ پائالىيەتلىرىمىز بىلەن قانائەتلىنىپ قالماسلىقىمىز كېرەك. ئالدىمىزدىكى مۇساپىمىز ئۇزۇن، يولىمىز مۈشكۈل. بىز بۇنى نەزەرگە ئېلىپ، ۋەتەن داۋاسىدا غەيرىتىمىزنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇشىمىز لازىم.

1993-يىل ئاخىرلىشىپ، 1994-يىل كىردى. بىز بۇ يېڭى بىر يىلدا شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى يەنىمۇ كۈچەيتىپ، خەلقئارادا ئېتىۋار قازانغان خەلقئارالىق بىر داۋا ھالىغا كەلتۈرۈشىمىز، بۇ پائالىيەتلىرىمىزدىن كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ئېلىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز لازىم.

بۇنىڭ ئۈچۈن، تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك دەپ ھېساپلايمەن:

1. ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى خەلقىمىزگە قارىتا ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىنى يەنىمۇ كۈچەيتىپ، ئۇلارنى ۋەتەننى قۇتقۇزۇش كۈرىشى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ مال - مۈلكىنى، ھەتتا زۆرۈر تېپىلسا جېنىنى پىدا قىلىدىغان جۇشقۇن ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىغا ۋە كۈچلۈك ئىرادىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن، خەلقىمىزنىڭ داۋايىمىزنىڭ ھەققانىيلىقى ۋە مۇقەررەر غەلىبە قىلىدىغانلىقىغا بولغان ئىشەنچىسىنى ئاشۇرۇشىمىز كېرەك. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ كەمسىتىشنى چاپقان مىللىي مۇناپىقلارنىڭ ۋە جاسۇسلارنىڭ پىتنە - پاساتلىرىنى پاش قىلىپ، ئۇلارنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۈرىشىمىزنى سوۋۇتۇش ۋە بىزنى غۇنچىلىقتا ئۈچۈرۈۋېتىش سۈيىقەستىنى ئېچىپ تاشلىشىمىز كېرەك. يەنە بەزى مۇجمەل قاراشتىكىلەر، ئىلگىرى سۈرگەن، «بۇنچە كۆپ خىتايلارغا بىز تەڭ كېلەلمەيمىز، بۇنى ئاللاھنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىنى كۈتۈشىمىز كېرەك» دېگەن پىكىرلەرنى مۇھاكىمە قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئۆزىنى پائالىيەتتىن قاچۇرىدىغان پاسسىپ پوزىتسىيىسىنى ئۆزگەرتىشىمىز كېرەك. بىز ئەلھەمدۇلىللا مۇسۇلمان خەلقىمىز، دەرۋەقە، دۇنيادىكى ھېچبىر ئىش ئاللاھنىڭ ئىرادىسىنىڭ سىرتىدا چەريان ئەتمەيدۇ. ئەمما، جانابى ئاللاھ بىزنىڭ ئەجرىمىزگە، نىيەت، ئىستىقبالىمىزغا قارىتا نېمەتلىرىدىن بەھرىمان قىلىدۇ. بىز ئۆزىمىزنىڭ مۇستەقىل ياشاشقا لايىق مىللەت ئىكەنلىكىمىزنى ئەمەلى ھەرىكىتىمىزدە ئىسپاتلىساق ۋە بۇ يولدا ئەجىر قىلساق، جانابى ئاللاھ ئاندىن بىزگە مۇستەقىللىق ئاتا قىلىشى مۇمكىن. ئۆزىمىز ھېچ بىر ئىش قىلماي، «ئۆرۈمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دېگەن پوزىتسىيىنى تۇتساق، ھېچ ئىشتا مۇۋاپپىقىيەت قازىنالمايمىز. بۇنى جانابى ئاللاھمۇ راۋا كۆرمەيدۇ.

2. ۋەتەن قۇتقۇزۇش كۈرىشىمىزنىڭ توغرا بولغان باش ئىستراتېگىيىسى بىلەن ئۇسۇللىرىنى بەلگىلەپ چىقىشىمىز، كۈرەش داۋامىدا ئىلمىي، ئاقىلانە، توغرا سىياسەت قوللىنىشىمىز لازىم ۋە بۇ ھەقتىكى كۆز قاراشلىرىمىزنى بىرلىككە كەلتۈرۈشىمىز لازىم.

3. ئىنقىلاۋى ھەرىكىتىمىزگە يول باشچىلىق قىلالايدىغان قابىلىيەتلىك، ئىلىملىك، ۋىجدانلىق، ئىمكانلىق، ۋەتەنپەرۋەر، جەسۇر رەھبىرى كادىرلارنى يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم. ئۇزۇن يىللىق كۈرەش جەريانىدا، داھىيىمىز، مۇجاھىت ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننى مەركەز قىلغان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەرلىرىمىز، كادىرلىرىمىز يېتىشىپ چىقتى. ئەمما، بىزنىڭ كۈرىشىمىز ئۈچۈن بۇ كادىرلار يېتەرلىك ئەمەس. بىزنىڭ ئۇلۇغۋار كۈرىشىمىز ئۈچۈن ئونلاپ، يۈزلەپ، مىڭلاپ پىشقان رەھبىرى كادىرلار كېرەك. بۇ مەسىلىنى نەزەرگە ئېلىپ، مۇنەۋۋەر ياشلىرىمىزنى ئوقۇتۇپ، ئەمەلى كۈرەش جەريانىدا چېنىقتۇرۇپ، ئىشقا يارايدىغان كادىرلاردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈشىمىز كېرەك.

4. شەرقى تۈركىستاننىڭ ئازادلىقى، مۇستەقىللىقى ئۈچۈن بولغان كۈرەش داۋامىدا، مۇھىم مەسىلىلەر ئۈستىدە قارار قىلىشقا توغرا كەلگەندە، شەرقى تۈركىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ ئاساسلىق رەھبەرلىرى بىردەكلىك ۋە ئىتتىپاقلىق بىلەن ئورتاق مۇھاكىمە قىلىش، پىكىرلىشىش، ئۆز ئارا كېڭىشىش ئارقىلىق قارار چىقىرىشى لازىم. شەخسلەرنىڭ ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن خاتا قارارلارنى بېرىپ، كۈرىشىمىزگە، ئىتتىپاقلىقىمىزغا زەرەر يەتكۈزۈپ قويۇشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز لازىم.

5. بىرلىك - ئىتتىپاقىمىزنى ياخشى قوغدىشىمىز كېرەك.

شەرقى تۈركىستاننىڭ ھۆررىيىتى ۋە مۇستەقىللىقى ئۈچۈن بولغان كۈرەش داۋامىدا، مەنمەنچىلىك، «ئاكاڭ قارىغاي بىرىنچى»، «ھەممىنىڭ ئۈستىدە مەن تۇرۇشۇم لازىم»، «ھەممىگە مەن قوماندانلىق قىلىشىم لازىم» دېگەندەك شەخسىيەتچىلىككە، ئابرويپەرەسلىككە، قەبىلىچىلىك ئىللەتلىرىگە، يۇرتۋازلىق ۋە گۇرۇھۋازلىق خاھىشلىرىگە قەتئىي قارشى تۇرۇپ، بۇ خىل مىكروبلارنىڭ يامراپ كېتىشىگە قەتئىي زىمىن بەرمەسلىكىمىز لازىم. ۋەتەن ئازات بولماي تۇرۇپ، ۋەتەندىكى كۆپچىلىكنىڭ پىكىرىنى ئالماي تۇرۇپ، ھازىرچە قارار قىلىشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان مەسىلىلەرنى تالاش-تارتىش قىلىپ بىر-بىرىمىزنى ئەيىبلەيدىغان ئەھۋاللاردىن قەتئىي ساقلىنىشىمىز، كۈرىشىمىزنىڭ ئاساسلىق تىغ ئۇچىنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارىتىشىمىز شەرت. بىزنىڭ دۈشمىنىمىز بارلىق مادى ئىمكانىيەتلەرگە ئىگە، ئۇ مادى مەنپەئەت ۋەسۋەسىگە سېتىۋالغان ئادەملىرى ئارقىلىق تۈرلۈك پىتنە - پاساتلارنى تارقىتىپ، بىزنىڭ بىرلىك، ئىتتىپاقىمىزنى بۇزۇشقا ئۇرۇنىدۇ. بىز بۇنىڭغا نىسبەتەن ھوشيار، سەگەك بولۇشىمىز كېرەك. چۈنكى، بىرلىك، ئىتتىپاقلىق - بىزنىڭ كۈچ-قۇۋۋەت مەنبەيىمىزدۇر، دۈشمەنلىرىمىز ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىشىمىزنىڭ تۈپ كاپالىتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىنى شەرقى تۈركىستاننىڭ بىر مۇنەۋۋەر ئەۋلادى سانىغان ھەر بىر كىشى، بىرلىك، ئىتتىپاقلىقنى قەدىرلىشى، ئۇنى بۇزىدىغان سۆز- ھەرىكەتلەردىن قەتئىي يىراق تۇرۇشى لازىم.

6. شەرقى تۈركىستاننىڭ ھۆررىيىتى ۋە مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرىشىمىز جەريانىدا، شەخسى مەنپەئەت ئالدىدا ۋىجدانىنى ۋە ئىمانىنى يوقىتىپ، دۈشمەنلىرىمىزنىڭ تۈگمىنىگە سۇ قۇيۇپ، ئىنقىلاۋى ھەرىكىتىمىزگە بۇزغۇنچىلىق قىلىۋاتقان مىللىي مۇناپىقلار، خائىن - جاسۇسلارغا قىلچە رەھىم قىلماي قاتتىق زەربە بېرىشىمىز كېرەك. بىز بۇ ئارىدىكى مۇناپىقلارنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى ياخشى بىلىمىز، ئۇلار خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە بىزنىڭ ئىچكى ئەھۋالىمىزدىن خەۋەر يەتكۈزۈپ، دوكلات سۇنۇپ، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى ئېلىپ كەلمەكتە ھەمدە، تۈرلۈك پىتنە - پاساتلار تارقىتىپ، بىرلىك - ئىتتىپاقىمىزنى پارچىلاشقا، ئاڭ - سەۋىيىسى تۆۋەن كىشىلەرنى مىللىي ھەرىكىتىمىزدىن يىراقلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنماقتا. بىز ئۇلارنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرىمىزكى، ئۇلار قىلمىشىغا تۆۋە قىلىپ، خەتەرلىك يارنىڭ گىرۋىكىدىن قايتسۇن! ئۇنداق قىلمايدىكەن، خەلقىمىز ئالدىدا رەسۋا بولۇپ، كوچىدىكى چاشقاننىڭ ئۇر - ئۇرىغا قالغىنىدەك ئاقىۋەتكە چۈشۈپ قالىدۇ. سەۋرىمىز چەكسىز ئەمەس! بىز ۋەتەن داۋاسىدا، مۇھەببەت - نەپرەتنى ئېنىق ئايرىپ، دوست - دۈشمەننى ئېنىق تونۇپ، ھەقىقى ۋەتەنپەرۋەر كىشىلەرگە ھۆرمەت قىلىشىمىز، ھىمايە قىلىشىمىز، ۋەتەن، مىللەت داۋاسىغا زەرەر يەتكۈزۈۋاتقان، بەزى قىلمىشلىرى خېلى ئاشكارىلىنىپ قالغان ئۇنسۇرلارغا نەپرەت قىلىشىمىز لازىم!

مىللىي مۇناپىقلارنى توي - تۆكۈن، نەزىر-چىراق، زىياپەتلەرگە چاقىرماسلىقىمىز، ھەتتا بۇنداقلارنىڭ جىنازا نامىزىغا بارماسلىقىمىز، شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى خەلقىمىز ئىچىدە يېتىم قالدۇرۇشىمىز كېرەك. ئۆتكەن قىلمىش - ئەتمىشلىرىگە ھەقىقى ھالدا تۆۋە - ئىستىغپار قىلىپ، ئىنقىلاۋى سەپكە قېتىلىشنى ئىستىگۈچىلەرگە كەڭچىلىك قىلىپ، ياخشى ئادەم بولۇشىغا ياردەم بېرىشىمىز كېرەك.

ئىنقىلاۋى بىرلىك سېپىمىزنى كېڭەيتىپ، ئىنقىلاۋى قوشۇنىمىزنى زورايتىپ، پۇختا قەدەم ۋە زور غەيرەت بىلەن ۋەتەن داۋاسى يولىدىكى كۈرىشىمىزنى يېڭى باسقۇچقا كۆتۈرۈشىمىز كېرەك. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بىزنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقىمىزغا توسقۇنلۇق قىلىش ئۈچۈن جىددى ھەرىكەت قىلماقتا، بىزمۇ غەيرەت ئۈستىگە غەيرەت قىلىپ، كۈرىشىمىزنى كۈچلەندۈرمىسەك، خەتەرلىك ئاقىۋەتكە قالىمىز. تارىخى پۇرسەتلەرنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويساق، خەلقىمىز ئازاپ - ئوقۇبەت گىردابىدا قالىدۇ، شۇڭا بىز بېلىمىزنى مەھكەم باغلاپ، ھەممىمىز بۇ مۇقەددەس كۈرەشكە ھەسسىمىزنى قوشۇشىمىز كېرەك. بىز كۈرىشىمىزنى كۈچەيتىدىغانلا بولساق، سوتسيال جاھانگىرلىكى چوقۇم مەغلۇپ بولىدۇ، پارچىلىنىدۇ، ئۇنىڭ مۇستەھكەم قەلئەلىرى ئۆرۈلۈپ چۈشىدۇ! 20 - ئەسىرنىڭ ئاخىرى، 21- ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە، ھۆررىيەت ۋە مۇستەقىللىقىمىزغا چوقۇم ئېرىشىمىز!

يېڭى يىلدا غەيرەت ئۈستىگە غەيرەت قىلايلى! بۈيۈك غەلىبىلەر ئالدىمىزدا!

قىسقا خەۋەرلەر

«چىن خەلق گېزىتى»نىڭ 93 - يىللىق 12-ئاينىڭ 19-كۈنىدىكى سانىدا، «شىنجاڭ ھەربى رايونى، چېگرا مۇداپىيە ترانسپورت ۋەزىپىسىنى مۇددەتتىن بۇرۇن ئورۇنلاپ بولدى» دېگەن تېمىدا قىسقا خەۋەر بېرىلدى. بۇ خەۋەرنىڭ ئەينەن تەرجىمىسى تۆۋەندىكىچە: «93 - يىل 12- ئاينىڭ باشلىرىغىچە، شىنجاڭ ھەربى رايونى، چېگرا مۇداپىيە قىسىملىرىنى ۋە 20 نەچچە مىڭ توننا مادى ئەشيانى چېگرا بويىلىرىغا توشۇش پىلانىنى مۇددەتتىن 32 كۈن بۇرۇن ئورۇنلاپ بولدى.»

شەرقى تۈركىستان ئاتوم توزاڭغا ئايلاندى

(سەئۇدى ئەرەبىستاندا چىقىدىغان «مۇسۇلمانلار» گېزىتىنىڭ 1992- يىل 5- ئاينىڭ 29- كۈنى سانىدىكى مەخسۇس ماقالە):

خەلقئارا خەۋەر تارقىتىش ئورگانلىرىنىڭ بىرقانچە كۈن ئىلگىرى بەرگەن قىسقا خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى، شەرقى تۈركىستان رايونىنىڭ «لوپنۇر» دېگەن يېرىدىكى يەر ئاستى ئاتوم سىناق قىلىش مەركىزىدە، دۇنيا بويىچە ئەڭ كۈچلۈك بىر قېتىملىق ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغان. شۋېتسارىيە دۆلەت مۇداپىيە مىنىستىرلىكى تەتقىقات ئورگىنىنىڭ قارىشىچە، بۇقېتىم پارتلىتىلغان ئاتومنىڭ كۈچى مىڭ توننا پارتلىتىش دورىسىنىڭ كۈچىگە تەڭ بولۇپ، 2- دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ياپونىيەنىڭ خىروشىما ئارىلىغا ئېتىلغان ئاتوم بومبىسىدىن 70 ھەسسىدىن ئارتۇق ۋەيران قىلىش كۈچىگە ئىگە. بۇندىن باشقا يەنە، ئاڭگاك پادىشالىق ئىنىستىتوتىنىڭ بەرگەن خەۋىرىگە قارىغاندا، ئاتوم سىناق قىلىنغان رايوندا، 6.01 بال يەر تەۋرەش يۈز بەرگەن.

چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى ئېلىپ بارغان بۇ ئاتوم سىنىقىنىڭ ماھىيىتى نېمە؟ بۇ نەدە سىناق قىلىندى؟ بۇ سىناقنىڭ قۇربانلىرى كىملەر؟

چىننىڭ ئىنتايىن مەخپى بولغان ئاتوم سىناق مەركىزى شەرقى تۈركىستاننىڭ مەركىزى ئۈرۈمچىگە 800 كىلومېتىر كېلىدىغان شەرقى جەنۇپ قىسىم رايونغا جايلاشقان. بۇرايوندا 1964- يىلدىن تارتىپ ھازىرغىچە 33 قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلغان. شەرقى تۈركىستان ئىنقىلابىنىڭ داھىيسى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ ئوغلى ئەركىن ئالپ تېكىننىڭ، «شەرقى تۈركىستان كومىمۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتى ئاستىدا» دېگەن كىتاۋىدا يېزىلىشىچە، لوپنۇرغا چۈشكەن ئاتوم نۇرى زەرەتچىلىرى، بۇرايوندا ئىنسانلارنىڭ راك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇشىغا سەۋەپچى بولغان، شۇنىڭدەك، مېۋىلەرنىڭ تەمى ۋە شەكلىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن.

بېرىلگەن ئەمىلى خەۋەرلەرگە قارىغاندا، شەرقى تۈركىستاندا ئۆپكە راكى، تېرە راكى، جىگەر راكى ... كېسەللىكلىرى كۈنسېرى ئاشماقتا، ھەتتا بەزى كېسەللەرنى داۋالاش ئۈچۈن بېيجىڭغا قەدەر ئېلىپ بارماقتا. ئىشەنچلىك خەۋەرلەرگە قارىغاندا، 1987- يىلى فېۋرال، مارت ئايلىرى ئىچىدە، خوتەن، ئىلچى، لوپ ناھىيىلىرىدە نامەلۇم بولغان ۋابا كېسىلى سەۋەبى بىلەن ئۆلگەنلەرنىڭ سانى 8 مىڭدىن ئاشىدۇ! دەسلەپتە چىن ھۆكۈمىتى بۇنى جىگەر كېسىلى دەپ ئويلاپ داۋالىغان بولسىمۇ، ئەمما بۇ ئۈنۈم بەرمىدى، ئۇلار ھازىرغىچە كېسەللىكنىڭ دىئاگنوزىنى قويالىغىنى يوق. بىراق، شەرقى تۈركىستان خەلقى چۈشىنىدۇكى، خىتاي مېدىتسىنا مۇتەخەسسىسلىرى بۇ كېسەللىكنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىدۇ، لېكىن، ئۇلار بۇ كېسەللىكنىڭ ئاتوم نۇرى زەرەتچىلىرىنىڭ سەۋەبى بىلەن پەيدا بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشنى خالىمايدۇ. بېرىلگەن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، لوپنۇردا ئېتىلغان ئاتوم سەۋەبىدىن، باشقا شەھەرلەردىمۇ مىڭلارچە كىشىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكى مەلۇم.

شۋېتسارىيە مىللى مۇداپىيە كېڭىشى مەسلىھەتچىسى كىميان ئىكىد-يوشىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىچە، شەرقى تۈركىستاندا ئاتوم قوراللىرى ئۈسكۈنىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش جەريانىدىكى بىرقانچە يىل ئىچىدە، مىڭلارچە ئادەم ھاياتىدىن ئايرىلغان!

خام ئورانىنىڭ ئىنتايىن كۆپلىكى

شەرقى تۈركىستان ئىنقىلابىنىڭ داھىيسى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ ئېيتىشىچە، چىن ھۆكۈمىتى يادرولۇق ئوق بېشىنى شەرقى تۈركىستاندىكى لوپنۇر كۆلىدە ياسىماقتا. فىرانسىيىلىك ئالىملارنىڭ مۆلچەرلىشىچە، شەرقى تۈركىستاندىكى ئوران زاپىسى 12 تىرىليون (؟) دىن ئاشىدۇ، چىن بۇنى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياردىمى بىلەن چىقىرىشقا باشلىغان بولۇپ، ھازىرغىچە 8 يەردىن ئوران زاپىسى تاپتى.

شەرقى تۈركىستانلىق مۇتەخەسسىس رەھمىتۇللا ئەھمەتنىڭ قوشۇمچە قىلىپ ئېيتىشىچە، خىتايلار ئوران پىششىقلاپ ئىشلەش ئورگانلىرىدىن بىرىنى ئۈرۈمچى بىلەن قومۇل ئارىلىقىدا قۇرغان، تارىم دەرياسى بويىغا پولتونيوم ماددىسىنى ئايرىش زاۋۇتىنى قۇرغان، شۇنداقلا ئۈرۈمچىگە، خام ئوران پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى قۇرغان.

موسكۋا ئىككى دۆلەت مۇناسىۋىتىنىڭ يېرىلىشىگە قارىماي، 1957- يىلدىكى روس - خىتاي كېلىشىمىگە ئاساسەن، خىتايغا ئىلمىي ياردەملەرنى بەردى.

تۇنجى ئاتوم سىنىقى

چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى 1964- يىل ئۆكتەبىردە، شەرقى تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا، 20 توننا «ت.ن.ت» پارتلاتقۇچ دورىنىڭ كۈچىگە باراۋەر كېلىدىغان بىر ئاتوم بومبىسىنى سىناق قىلدى، يەنە 1969- يىلى سىنتەبىردە، ئەينى ئورۇندا، 3 مىڭ توننا پارتلاتقۇچ دورىنىڭ كۈچىگە ئىگە يۇقىرى بېسىملىق ھىدروگېن بومبىسىدىن بىرنى سىناق قىلدى.

ھەربىر كىشىدە شۇخىل سوئال تۇغۇلىدۇكى، قىزىل چىن ھۆكۈمىتى بۇ رايوننى نېمە ئۈچۈن ئاتوم سىناق قىلىش ۋە پارتلىتىش بازىسى قىلىدۇ؟ قىزىل چىن زومىگەرلىرىنىڭ بۇرايوننى ئاتوم تەجرىبە مەركىزى قىلىپ بېكىتىشى تاسادىپى، سەۋەپسىز بولماستىن، بەلكى، بىر مۇسۇلمان مىللىتىنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇش ۋە مۇھىتىنى بۇلغاش سۇيىقەستىدىن باشقا نەرسە ئەمەس! شەرقى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنى يوقۇتۇشنىڭ چارىسى شۇكى، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى تارقىتىش، ھاۋا، سۇ ۋە مۇھىتنى بۇلغاش، زەھەرلەش ئارقىلىق، ئىنسانلارنى، ھايۋانلارنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇشتىن ئىبارەت. ئىنسانلارنىڭ قەدىرى - قىممىتى بولمىغان چىن خەلق جۇمھۇرىيىتىدە، مۇسۇلمانلارنىڭ قىلچىمۇ ئېتىبارى بولمايدۇ.

چىن ھۆكۈمىتىمۇ شەرقى تۈركىستاندا جىگەر ۋە ئۆپكە راكىنىڭ ئىنتايىن كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى، شۇنداقلا، تارىم دەرياسى ۋادىلىرىدا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەر تۈرلۈك ئاپەتلەرگە ئۇچراۋاتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. 1960- يىلدىن ئىلگىرى، شەرقى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىدا خەتەرلىك راك كېسەللىكلىرى كۆرۈلمىگەن ئىدى، ئەمما شۇ يىلدىن تارتىپ بۇرايوندا ئۆلۈش نىسبىتىنىڭ يۇقۇرىلاپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى، دەل ئاتوم سىنىقىنىڭ تەسىرىدۇر. ئەمما، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ باھانىسى نېمە؟ ئۇلار، «ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارىدىغان باشقا دۆلەتلەرگە ئوخشاش، چىندىمۇ زەھەرلىنىشتىن مۇداپىيە قىلىدىغان ئۈسكۈنىلەر مۇكەممەل تولۇق» دەپ دەۋا قىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، راك كېسىلى كۈنسېرى كۆپەيمەكتە، مۇھىتنىڭ بۇلغىنىشىمۇ ناھايىتى روشەن بولماقتا. ئاتوم نۇرىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى جانلىقلارغا بولغان زىيىنىنى ھەرقانداق باھانە-سەۋەپ بىلەن ئىنكار قىلالمايدۇ!

چىن خەلق جۇمھۇرىيىتى پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ۋۇشىڭنىڭ ئېتىراپ قىلىپ دېيىشىچە، چىن ھازىرمۇ ئاتوم زەھىرىدىن ساقلىنىش جەھەتتە دۇنياۋى سەۋىيىدىن تولىمۇ ئارقىدا، چىندىكى ئاتوم ئېنېرگىيە مەنبەلىرى ھازىرمۇ بىرىنچى باسقۇچتا تۇرماقتا. خىتاي تەھلىلچىلىرىنىڭ قارىشىچە، شەرقى تۈركىستاندا 1960- يىلى ئاتوم زاۋۇتىنىڭ بىر تۇربىنىسى پارتلاپ كېتىپ يۈزلىگەن ئىشچىلارنىڭ زەھەرلەنگىنىدەك يەنە بىر چوڭ ھادىسىنىڭ يۈز بېرىش ئېھتىمالى بار.

چىن، شەرقى تۈركىستاننى 1762- يىلى بېسىۋالغاندىن بۇيان، بۇ مۇسۇلمان رايوننى ئۆزىنىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى دەپ ھىساپلىماقتا، شۇنداقلا، شەرقى تۈركىستانلىقلارنى خىتاي زېمىنىدا ياشاۋاتقان ئايرىم بىر ئىرقلار دەپ قارايدۇ، چىن ھۆكۈمىتى بۇھەقتە كۆپلىگەن ھىيلىلەرنى ئىشلىتىپ باقتى. «شەرقى تۈركىستان» دېگەن ئىسمىنى چەكلەپ، ئۇنىڭ ئورنىغا، «شىنجاڭ» دېگەن ئىسمىنى قوللىنىشنى مەجبۇر قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە، خىتاي ھۆكۈمىتى، شەرقى تۈركىستانلىقلارغا، خىتاي زېمىنلىرىدا تارقىلىپ ياشاۋاتقان خىتاي مۇسۇلمانلىرىغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلماقتا، ئەمما، شەرقى تۈركىستانلىقلار خىتايلاردىن تارىخ، دىن، تىل، قان ۋە ئۆرپ - ئادەت جەھەتتە تامامەن پەرقلىنىدۇ. چىن ھۆكۈمىتى دۇنيا خەلقىنى شۇنىڭغا ئىشەندۈرۈشكە تىرىشىدۇكى، چىندا كۆپلىگەن مىللەتلەردىن تەركىپ تاپقان ئىسلام جەمئىيەتلىرى بار، ئەمما، بۇ جەمئىيەتتىن مۇسۇلمانلارغا قارشى ھەركەت قىلىنىشتىن باشقا ھېچقانداق ياخشىلىق كەلمەيدۇ.

خىتاي ۋاباسى

بېيجىڭ ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستانغا يۇقارقىدەك زوراۋانلىق سىياسىتىنى يۈرگۈزۈش بىلەن قانائەتلىنىپ قالماستىن، بەلكى، ھەممىدىن خەتەرلىك بولغىنى، خىتايلارنى بۇرايونغا مىليونلارچە يەرلەشتۈرۈش سىياسىتىنى يولغا قويماقتا، شۇ ئارقىلىق، بۇ ئىسلامىي رايوننىڭ مۇھىت شەكلىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتمەكچى، ئۇلار بارا - بارا يەرلىك خەلقنى خىتايلاشتۇرۇشنى مەقسەت قىلماقتا.

1953- يىللىرى، كومىمۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ باشلىرىدا، شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان بۇتپەرەس خىتايلارنىڭ سانى 234 مىڭ ئىدى، ئۇلار ئومومى ئاھالىنىڭ 6.63 پىرسەنتىنى ئىگەللەيتتى، تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ سانى 4 مىليون 215 مىڭ بولۇپ، 86.54 پىرسەنتىنى ئىگەللەيتتى (تۈركىستانلىقلارنىڭ دېيىشىچە، تۈركىستانغا كۆچۈپ چىققان خىتايلارنىڭ سانى يۇقارقىدىن نەچچە ھەسسە كۆپ). خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ پىلانى، مۇسۇلمانلارنىڭ مەدەنىيىتىنى، ۋۇجۇدىنى يوق قىلىش ئۈچۈن، خىتايدىن 100 مىليون ئاھالىنى شەرقى تۈركىستانغا يۆتكەش پىلانىنى باشلىۋەتتى.

ھازىر، شەرقى تۈركىستاننىڭ بايلىقى، بېيجىڭ ھاكىمىيىتىنىڭ پايدىسىغا قاراپ ئاقماقتا، ئەپسۇسكى، چەكسىز بايلىققا ئىگە بۇرايون، خىتاينىڭ ئەڭ كەمبەغەل، قالاق ئۆلكىلىرىدىن ھىساپلانماقتا، شۇنىڭ بىلەن بىرگە، خىتاي ھاكىمىيىتى، شەرقى تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان خەلق قوزغىلاڭلىرى، زۇلۇمغا قارشى نامايىشلار، تۈركىستاندا بولۇۋاتقان ۋەھشىيانە زۇلۇملار ۋە مىڭلىغان بىگۇناھلارنى تۈرمىلەرگە سولاش ھادىسىلىرىنى دۇنيا خەلقىدىن يوشۇرۇش ئۈچۈن، تۈركىستاننى تۆمۈر پەردە بىلەن يېپىش ئۈچۈن تىرىشماقتا!

ئەرەپچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: ئەزىزى

شەرقىي تۈركىستان ئىماملىرىنىڭ سىياسىي يۈكى

پەرھات يۈرۈڭقاش

«دىنىي سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش» - خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ دىنىي ساھەگە يۈرگۈزۈپ كېلىۋاتقان ئىزچىل سىياسىتى.

گەرچە 1978- يىلى ئېچىلغان «خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنى» دىن كېيىن، خىتاي ھۆكۈمىتى خەلقئارا جامائەتچىلىكنىڭ بېسىمى بىلەن، دىنىي ساھەگە قاراتقان مۇتەئەسسىپلىك، فاشىستىك سىياسىتىنى سەل - پەل يۇمشاتقان، دىنىي ئەركىنلىك سىياسىتىنى بەلگىلىك دائىرىدە يولغا قويغان بولسىمۇ، ئەمما، كوممۇنىستىك ئىدىيىگە پۈتۈنلەي قارىمۇ- قارشى بولغان مۇقەددەس ئىسلام دىنىنى كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ مەنپەئەتى ۋە ئۈستقۇرۇلمىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتىن باشتىن - ئاخىر ۋاز كەچمىدى.

خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىشنى ئالدى بىلەن شەرقىي تۈركىستاندىكى 15 مىڭدىن ئارتۇق مەسچىتتىكى 25 مىڭدىن ئارتۇق ئىمام - مايىزىنلارغا سىياسىي ۋەزىپە يۈكلەشتىن باشلىدى. خىتاي ھۆكۈمىتى ئۆزىنىڭ سىياسىي ئېھتىياجىغا ئاساسەن، شەرقىي تۈركىستاندا «دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى باشقۇرۇش چارىسى» دېگەن يەرلىك قانۇننى تۈزۈپ چىقىپ، كوممۇنىستىك ھاكىمىيەت ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرىدىغان ئاتالمىش «دىنىي ئىشلار ئىدارىسى»، «ئىسلام دىنىي جەمئىيىتى» نىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق، مەسچىد ۋە تۈرلۈك دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى بىۋاستە نازارەت ئاستىغا ئالدى. ھەرقايسى چوڭ - كىچىك مەسچىتلەرگە ئىختىسادىي مۇپەتتىش ۋە نازارەتچىلەرنى تۇرغۇزۇپ، مەسچىتلەرنىڭ ئىختىسادىي ۋە ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىنى بىۋاستە كونترول قىلدى. ئىلگىرى، ھېيت ۋە جۈمەلەردە جامائەتتىن مەسچىتكە توپلانغان پۇل ۋە باشقا ماددىي بۇيۇملارنى مەسچىتنىڭ ئىمام - مايىزىنلىرى مەسچىتنىڭ جامائىتى بىلەن كېڭىشىپ، خەيرى - ساخاۋەت ئىشلىرىغا ۋە مەسچىد قۇرۇلۇشىغا بىۋاستە سەرپ قىلاتتى. ھۆكۈمەت مەسچىدلەرگە ئىختىسادىي تەپتىشلەرنى قويغاندىن كېيىن، جامائەتتىن مەسچىتلەرگە توپلانغان بارلىق ئىختىسات بىۋاستە «دىنىي ئىشلار ئىدارىسى» ئارقىلىق، ھۆكۈمەتنىڭ بىۋاستە كونتروللىقىغا ئۆتتى، بۇنىڭ بىلەن، مەسچىد رېمونت قىلىش ئىشلىرىغا ئىختىسات لازىم بولغاندا، ئىمام - مايىزىنلار «دىنىي ئىشلار ئىدارىسى» غا بويىنىنى قىسىپ بېرىپ يالۋۇرىدىغان ھالەت شەكىللەندى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى ھەر دەرىجىلىك دىنىي ئىشلار ئىدارىلىرى مۇشۇ شارائىتتىن پايدىلىنىپ، مەسچىتلەرنىڭ ئىمام - مايىزىنلىرىغا «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، پىلانلىق تۇغۇت ۋە ئارمىيە - خەلق ئىتتىپاقلىقى» نى جامائەتكە تەشۋىق قىلىش ۋەزىپىسىنى مەجبۇرىي يۈكلىدى، بۇ ۋەزىپىدىن باش تارتقان ئىمام - مايىزىنلارنى ئىختىسادىي جەھەتتىن بوغۇپلا قالماي، ئۇلارغا «مىللىي بۆلگۈنچى، ئەكسىلئىنقىلابچى» دېگەندەك ئوخشاش بوھتانلارنى چاپلاپ، تۈرمىلەرگە تاشلىدى ۋە ياكى مەسچىتلەردىن ھەيدەپ چىقىرىپ، نازارەت ئاستىغا ئالدى. بۇخىل سىياسىي بېسىم سەۋەبىدىن، ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا ھېيت، جۈمە نامازلىرىدا ۋە دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىدا، ئىمام - مايىزىنلار «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، پىلانلىق تۇغۇت ۋە ئارمىيە - خەلق ئىتتىپاقلىقى» نى تەشۋىق قىلىدىغان ئېچىنىشلىق ھالەت شەكىللەندى.

مەن 1987- يىلى، شەرقىي تۈركىستاندىكى 16 شەھەرنىڭ رەھبەرلىرىدىن تەشكىللەنگەن «ئاپتونوم رايونلۇق 3 تەئەللۇق لەشكەر بىردىن

ئۆگىنىش تەكشۈرۈش ئۆمىكى» بىلەن بىرگە، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەرقايسى شەھەر، ۋىلايەتلىرىنى بىر قۇر ئارىلاپ چىقتىم. ئۇچاغدا مەن «شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسى» نىڭ مۇخبىرى ئىدىم. ئۆمىكىمىزدىكى ئەزالارنىڭ 80 پىرسەنتىدىن كۆپرەكى خىتايلار ئىدى. بىز قەشقەرگە بارغىنىمىزدا، قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەسئۇللىرى ئالدى بىلەن ئۆمىكىمىزنى ھېيتگاھ جامەسىگە باشلاپ باردى. بىز 30 غا يېقىن كىشى جامەسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئېيتگاھ ئالدىغا سېلىنغان گىلەمدە چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، جامەسىنىڭ ئىماملىرى ھارۇنخان ھاجى بىلەن سەممەت مەخسۇم ھاجىلارنىڭ «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، پىلانلىق تۇغۇت ۋە ئارمىيە - خەلق ئىتتىپاقلىقى» جەھەتلەردە ئىشلىگەن خىزمەتلىرى ھەققىدىكى دوكلاتىنى ئاڭلىدۇق. شۇكۈنى ئېيتگاھ پىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان 30 نەچچە كىشىنىڭ ئىچىدە، مەن، غۇلجا شەھەرلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى خەمىت، ئالتاي شەھىرىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى يېرجاپ، «ئاپتونوم رايونلۇق تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ كادىرى قادىر ۋە قەشقەر شەھىرىنىڭ باشلىقىدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى خىتايلار ئىدى. بۇخىل مەسچىتلەردە دوكلات ئاڭلايدىغان ئەھۋالنى مەن ئاقسۇ، خوتەنلەردىمۇ ئۇچراتتىم.

مۇقەددەس ئىسلام دىنىنىڭ شەرىپىگە داغ چۈشۈرىدىغان بۇخىل رەزىل قىلمىشلار، ھەربىر مۇسۇلماننىڭ يۈرىكىنى ئازابلىماي قالمايدۇ!

مەسئۇل مۇھەررىرىمىزنىڭ زىيارىتى

ئۆز خەۋەرىمىز: «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنى تېخىمۇ كەڭ ئاممىۋىچانلىققا ئىگە قىلىش ئۈچۈن، بۇيىل 10- ۋە 12 ئايلاردا، گېزىتىمىزنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئابدۇجېلىل تۇران گېزىتىمىز ئىدارە ھەيئىتىگە ۋاكالىتەن قازاقىستان، سەئۇدى ئەرەبىستانلارغا بېرىپ، ئۇيەردىكى سىياسىي پائالىيەتچىلىرىمىز ۋە شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز بىلەن كەڭ دائىرىدە ئۇچرىشىپ، ئۇلارنىڭ گېزىتىمىزگە بولغان ئىنكاسىنى ۋە تەنقىت - پىكىرلىرىنى ئاڭلىدى ھەمدە يېڭىدىن نەشر قىلىنغان «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ھەققىدە چۈشەنچە ۋە ئىزاھات بەردى.

مەسئۇل مۇھەررىرىمىز ئابدۇجېلىل تۇران ئالدى بىلەن 10- ئايدا قازاقىستانغا بېرىپ، قېرىنداش گېزىتىمىز «يېڭى ھايات» نىڭ مەسئۇللىرى ۋە تەھرىرلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ۋەتەن سىرتىدا بىردىن- بىر ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى ۋە يېزىقىدا نەشر قىلىنىۋاتقان بۇ ئىككى گېزىتنىڭ ئالاقىسىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش ۋە ئۇنى توغرا يېتەكچى ئىدىيە بىلەن ساغلام تەرەققىي قىلدۇرۇش ھەققىدە ئۆز ئارا پىكىر ئالماشتۇردى.

ئابدۇجېلىل تۇران يەنە، قازاقىستاندا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق فورونتى» نىڭ رەئىسى، پېشقەدەم سىياسىيون يۈسۈپبەگ مۇخلىس، قازاقىستان «دۆلەتلەر ئارا ئۇيغۇر ئىتتىپاقى» نىڭ رەئىسى، مەشھۇر سىياسىي پائالىيەتچىمىز قەھرىمان غوجامبەردى، «تاشكەنت ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى» نىڭ باشلىقى ئابدۇلجان باراتوپ قاتارلىقلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلارغا گېزىتىمىز ھەققىدە تەپسىلىي ئىزاھات ۋە چۈشەنچە بەردى. بۇ پائالىيەتچىلىرىمىز، يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەن «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى يەنىمۇ ياخشىلاش ۋە ئۇنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۈرىشى ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇش جەھەتلەردە كۆپلىگەن قىممەتلىك تەنقىت - پىكىرلەرنى بەردى. ئابدۇجېلىل تۇران يەنە، قازاقىستاندا ياشاۋاتقان بىر قىسىم شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز بىلەن كەڭ دائىرىدە ئۇچرىشىپ، ئۇلارنىڭ گېزىتىمىزگە بولغان ئىنكاسىنى ئاڭلىدى.

بۇيىل 12-ئاينىڭ باشلىرىدا، مەسئۇل مۇھەررىرىمىز ئابدۇجېلىل تۇران، ئۆمرە ھاجى قىلىش پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ سەئۇدى ئەرەبىستانغا بېرىپ، ئۇيەردە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۆلىمالىرىمىزدىن مۇھەممەد ئەمىن قارى ئىسلامى، رەھمەتۇللا ئىنايەتۇللا تۈركىستانى، ئابدۇقادىر ھاجىم، ئابدۇغوپۇر ھاجىم، مۇھەممەت قاسىم ھاجىم، ئابدۇپەتتار ھاجىم ۋە بىر قىسىم ۋەتەنپەرۋەر ياشلىرىمىز بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن گېزىتىمىز ھەققىدە چوڭقۇر پىكىرلەشتى. مۇھەممەد ئەمىن قارى ئىسلامىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە، گېزىتىمىز ھەققىدە ئۆتكۈزۈلگەن بىر قېتىملىق سۆھبەت يىغىنىدا، ئابدۇجېلىل تۇران كۆپچىلىككە، گېزىتىمىزنىڭ مەقسىتى ۋە يېتەكچى ئىدىيىسى ھەققىدە تەپسىلىي چۈشەنچە بەردى. ئەرەبىستاندىكى قېرىنداشلىرىمىزمۇ گېزىتىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى يەنىمۇ ياخشىلاش ھەققىدە كۆپلىگەن تەنقىت - پىكىرلەرنى بەردى.

ئابدۇجېلىل تۇران يۇقارقى ئۇچرىشىشلاردا، ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى گېزىتنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىنى ساقلاپ قېلىشى ئۈچۈن ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن داۋاملىق تۈردە ياردەم بېرىشكە ۋە قوللاشقا دەۋەت قىلدى.

قىسقا خەۋەرلەر

چىن «خەلق گېزىتى» نىڭ 93 - يىل 12-ئاينىڭ 18- كۈنىدىكى خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، 12- ئاينىڭ 12-كۈنى بېيجىڭدا ئېچىلغان «چىن ئىسلام دىنىي مەملىكەتلىك 6 - نۆۋەتلىك ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى» دا، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى، ئىسلام دىنىنى پارتىيە - ھۆكۈمەتنىڭ تۈپ مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

چىن مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ رەئىسى، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بىيوروسىنىڭ دائىمىي ئەزاسى لى رۇيخۇەن، بۇ قېتىمقى ئىسلام قۇرۇلتىيىغا قاتناشقان ۋەكىللەرنى قوبۇل قىلغاندا سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «يېڭى ۋەزىيەت ئاستىدا، ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىزم ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇش ۋە پارتىيە - ھۆكۈمەتنىڭ دىنىي سىياسىتىگە ماسلىشىپ بېرىش، پۈتۈن چىندىكى ھەر دەرىجىلىك ئىسلام تەشكىلاتلىرىنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىسى».

لى رۇيخۇەن يۇقارقى سۆزلىرى ئارقىلىق، چىن كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئىسلام دىنىنى ئۆزلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك دىكتاتورلۇقى ئۈچۈن مەجبۇرىي خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت رەزىل قىياپىتىنى يەنە بىر قېتىم ئاشكارىلىدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي مائارىپ توغرىسىدا

شاھبىلىل بوزقۇرت

جەمئىيەت تەرەققىياتى قارىشى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ تەرەققىياتىنىڭ ئاچقۇچى پەن-تەرەققىي قىلدۇرۇش، ۋاھالەنكى ئۇنىڭ ئاساسى مائارىپ. چۈنكى، مائارىپ - جەمئىيەت ئۈچۈن كادىر ۋە ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشكە مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش. شۇڭا، مائارىپقا ھەقىقىي ئەھمىيەت بەرگەندىلا، جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلەتكىلى، شۇندىلا مىللەتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئۇنىڭ ئىجتىمائىي ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ. دەمەك، مىللەت سىياسىي، قانۇنىي ھوقۇقتىن تولۇق پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. لېكىن، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاندا يەرلىك مىللەتلەرنىڭ مائارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش ئەمەس، بەلكى تارىختا مەدەنىيىتى ھەم مائارىپى تەرەققىي قىلىپ، ئىنتايىن نۇرلۇق سەھىپىلەرنى قالدۇرغان مىللەتلەرنىڭ جۈملىدىن، ئۇيغۇرلارنىڭ دۇنيا مەدەنىيەت غەزىنىسىگە قوشقان ئاجايىپ تۆھپىلىرىنى ئىنكار قىلىپ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا ئېغىر دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ باردى. بۇنى تۆۋەندىكى بىرنەچچە تەرەپتىن كۆرسىتىپ بەرگىلى بولىدۇ.

بىرىنچى، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن يەرلىك مىللەتلەرنىڭ تىل-يېزىق تەرەققىياتىغا قاتتىق توسقۇنلۇق قىلىپ، ئاتالمىش «تىل-يېزىق ئىسلاھاتى»نى ئېلىپ باردى. يەنى، شەرقىي تۈركىستاندىكى يەرلىك مىللەتلەر، مىڭ يىللاردىن بېرى قوللىنىپ كېلىۋاتقان كونا ئەرەپ يېزىقى ئاساسىدىكى ئۇيغۇر يېزىقىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا خىتاي تىلىنىڭ ئاھاڭىنى ئاساس قىلغان لاتىن يېزىقىنى قوللىنىشقا مەجبۇر قىلدى. 20 يىلدىن كېيىن، لاتىن يېزىقىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، تەكرار كونا يېزىقنى قوللىنىشنى ئەسلىگە كەلتۈردى. نەتىجىدە، بىر ئەۋلاد ياشلىرىنى ھەم ئوقۇتقۇچىلىرىنى ھەم كەلگۈسىدىن ساۋاتسىز قالدۇرۇپ، ھەممىنى قايتا نولدىن باشلاپ ئۆگىنىشكە مەجبۇر قىلدى.

ئىككىنچى، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى يەرلىك مىللەت بالىلىرىنىڭ مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇش ئەركىنلىكىنى قاتتىق كونترول قىلدى. بۇنىڭ بىلەن شەرقىي تۈركىستاندا ساۋاتسىزلارنىڭ ئومۇمىي نوپۇسنىڭ تەخمىنەن 50-60 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلدى. مەسىلەن: يەرلىك مىللەتلەردىن ھەر 10 مىڭ ئادەم ئىچىدە ئالىي مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە بولغانلار، خىتاي مىللىتىنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 38.3 پىرسەنت تۆۋەن، تولۇق ئوتتۇرا مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولغانلار، خىتاي مىللىتىنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 31.5 پىرسەنت تۆۋەن، باشلانغۇچ مەكتەپ سەۋىيىسىدىكىلەر خىتاي مىللىتىنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 14.6 پىرسەنت تۆۋەن. يالغۇز بۇنداق بولۇپ قالماستىن، شەرقىي تۈركىستاندا ھەر دەرىجىلىك ۋە ھەر خىل مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقانلار ھەر 10 مىڭ ئادەم ئىچىدە ئىگىلىگەن سانى 15-20 كە يەتمەيدۇ.

ئۈچىنچى، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا تەرەققىياتىنى قىلغان توسقۇنلۇق ۋە بۇزغۇنچىلىقلىرى تۈپەيلىدىن، مائارىپ ساھاسىدا ئىشلەۋاتقان يەرلىك مىللەت ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ نىسبىتى 26 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالدى. بۇ يەرلىك مىللەتلەرنىڭ نوپۇس سانى بىلەن ماسلاشمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر تەرەپتىن، يەرلىك مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشىغا ئىمتىھاندىن باشقا، سىياسىي، ئىقتىسادىي شەرت يولغا قويۇلغان. بۇ ئۈچ شەرت ئىچىدە سىياسىي شەرت ئەڭ ئاساسلىق بولۇپ، يەرلىك مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشىدا ئېيتقاندا تەدىن ۋىلايەتلىك، ئۆتۈشنىڭ تۆپ شەرتى. شۇڭا، ئىمتىھان نەتىجىسى يۇقىرى ياخشى بولغان ئەمما مىللىي ھېسسىياتى ۋە مىللەت سۆيگۈسى بولغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشى قاتتىق چەكلەنگەن. يەنە بىر تەرەپتىن، مىڭ بىر توسالغۇلارنى يېڭىپ، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن يەرلىك مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ ساندىكىلىرى ئوقۇغان كەسپىدىن خىزمەت تاپالماي، ئۆز كەسپى بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى بولمىغان ئورۇنلاردا خىزمەت ئىشلەشكە ياكى ئىشسىز قېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ.

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەنلىرى كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان خەلقنى نادانلاشتۇرۇش سىياسىتىنىڭ پەقەت بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت. بىزگە مەلۇم بولغاندەك، مائارىپ نوقتىلىق ھالدا ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرىدۇ، ئۇ بىر مىللەتنىڭ گۈللەپ ياشنىغانلىقىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بەلگە ھېسابلىنىدۇ. شۇڭلاشقا، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى يەرلىك مۇسۇلمان مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت، مائارىپ ئىشلىرىنىڭ يۈكسىلىشىنى ھەرگىزمۇ خالىمايدۇ. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ياخشىلىنىشىنى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ تەرەققىي تېپىشىنى ئېھتىماللا خالىمايدۇ. مۇشۇ ۋەجىدىن، خىتايلار ئەزەلدىن باشقا مىللەتلەرگە سەمىمىي ياردەم بەرگۈچى ئەمەس، بەلكى ئالدامچى، ئۇلار ئۆزى ئۈچۈن چوت سوقىدۇ. چۈنكى، كوممۇنىستىك خىتاي ھۆكۈمىتى يولغا قويغان سىياسەت، قانۇنلىرىدا: «دۆلەت يەرلىك مىللىي مائارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىدۇ» دەپ جار سالسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا پۈتۈنلەي ئەمەل قىلمىدى. ئەمەلىيەتتە يۈرگۈزۈۋاتقىنى يەرلىك خەلقنى نادانلاشتۇرۇش، شۇندىلا مائارىپ سەھنىسىدە شەرقىي تۈركىستاندا قالاق ھالەتنى پەيدا قىلىش سىياسىتىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. دەرۋەقە، ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا ساۋاتسىزلارنىڭ سانى يىلدىن-يىلغا كۆپىيىپ، يەرلىك مىللەتلەرنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى قاراڭغۇلۇققا ئايلىنىپ قالدى، ئۇلارنىڭ باراۋەر سىياسىي ھوقۇقى، باراۋەر قانۇنىي ھوقۇقى ئېغىر دەخلى - تەرۇزگە ئۇچراۋاتىدۇ!

قىسقا خەۋەرلەر

چىننىڭ ئەڭ چوڭ سىياسىي گېزىتى «خەلق گېزىتى»نىڭ 93-يىل 12-ئاينىڭ 16-كۈنى ساندىكى خەۋەرگە ئاساسلانغاندا، روسىيە، خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ روسىيە زېمىنىغا ئېقىپ كىرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، «چېگرادىن كىرىپ - چىقىدىغانلارنى باشقۇرۇش چارىسى»گە تۈزىتىش كىرگۈزگەن. بۇنىڭغا ئاساسەن، 1994-يىل 1-ئاينىڭ 15-كۈنىدىن ئېتىبارەن، ئادەتتىكى پاسپورت ۋە مەمۇرىي ئىشلار پاسپورتى بىلەن روسىيە زېمىنىغا كىرىدىغان بارلىق خىتاي پۇقرالىرى جەزمەن ئالدىن ۋىزا ئېلىشى كېرەك.
ئىلگىرى روسىيە ھۆكۈمىتى، مەمۇرىي پاسپورتى بار خىتايلارنى ۋىزاسىز چېگرىدىن كىرىشكە رۇخسەت قىلاتتى.

ئۆز خەۋىرىمىز: تىبەتنىڭ روھانىي داھىيسى دالاي لاما بىلەن شەرقىي تۈركىستان - تىبەت - ئىچكى موڭغۇلىيە بىرلەشمە كومىتېتىنىڭ باياناتچىسى، ئۆتكەن ئايدا فىرانسىيە ھۆكۈمىتىگە، چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى تاجاۋۇزى ھەققىدە بىر پارچە مۇراجىئەتنامە تاپشۇردى. «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» تۈزۈپ چىققان بۇ مۇراجىئەتنامە، 11-ئاينىڭ 16-كۈنىدىكى ئىككى تەرەپنىڭ ئۇچرىشىشىدا، فىرانسىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئالايىن جۇپپېگە تاپشۇرۇپ بېرىلدى.
1989-يىللىق نوبېل تىنچلىق مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن دالاي لاما، فىرانسىيەدىكى ھەپتىلىك زىيارىتى داۋامىدا، پارىژ شەھىرىنىڭ شەھەر باشلىقى جاك شىراك، فىرانسىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ئالايىن جۇپپې، فىرانسىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ئىنسان ھەقلىرى ئىشلىرى مىنىستىرى لۇكېت مىكاۋ قاتارلىقلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلارغا، تىبەت، شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىيە داۋاسىنى لايىقىدا ئاڭلاتتى.

چىن ئېلان قىلغان «ئېقىم مۇسۇلمانلىرى قوللانمىسى»دا كۆرسىتىلىشىچە، چىننىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش سىستېمىسىدىكى جىنايەتچىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى يىلىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 2 مىليارد 500 مىليون يۈەندىن توغرا كېلىپ، پۈتۈن دۆلەتنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ئومۇمىي قىممىتىنىڭ بىر پىرسەنتىگە يېقىنراقىنى ئىگىلىگەن. بۇ ۋەجىدىن چىن، «جىنايەتچىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى، دۆلىتىمىز خەلق ئىگىلىكىنىڭ تۈۋرۈكى» دەپ نومۇسسىزلارچە داۋراڭ سالماقتا.

ئۆز خەۋىرىمىز: گەرچە قىزىل چىن، 1978-يىلدىن بۇيان، ئۆز تەشۋىقاتلىرىدا، خۇسۇسىي كارخانىلارنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن بولسىمۇ، ئەمما، ئەمەلىيەتتە، خۇسۇسىي كارخانىلارنىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلاردىن رىقابەت جەھەتتە ئېشىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، خۇسۇسىي كارخانىلارنى بانكا قەرز پۇلى، خام ئەشيا سېتىش قاتارلىق تۈرلۈك جەھەتلەردە قىسىپ كەلگەچكە، ئۇلارغا سالىدىغان ئالۋاڭ - ياساقلارنى كۆپەيتكەچكە، خۇسۇسىي كارخانىلارنىڭ تەرەققىياتى ئىنتايىن ئاستا بولدى.
چىندىكى خۇسۇسىي كارخانىلارنىڭ كۆلىمى ئىنتايىن كىچىك بولۇپ، چىندىكى 100 مىڭدىن ئارتۇق خۇسۇسىي كارخانا ئىچىدە، ياللاپ ئىشلىتىلگەن ئىشچىلار ھەربىر كارخانىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئاران 14.8 تىن توغرا كېلىدۇ، سېلىنغان مەبلەغ كارخانا بېشىغا 14 مىڭ يۈەندىن توغرا كېلىدۇ، ئومۇمىي مەبلىغى بىر مىليون يۈەندىن ئاشىدىغىنى ناھايىتى ئاز، سانائەت مەھسۇلات قىممىتى كارخانا بېشىغا 187 مىڭ يۈەندىن توغرا كېلىدۇ. ھۆكۈمەتنىڭ ئىقتىسادىي سىياسىتىنىڭ تولىمۇ ئۆزگىرىشچان ۋە تۇراقسىز بولۇشى سەۋەبىدىن، كۆپلىگەن خۇسۇسىي كارخانىچىلار كارخانىلىرىنى تاقاپ، ئەتكەس سودا-تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا مەجبۇر بولماقتا.

ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

ماناپ قاسىم

ۋەتەن سىنىڭ تارىخ گۇۋا، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!
خەلقىم تۇرار قىلىپ داۋا، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!
داۋايىم ھەق ئالەم گۇۋا، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!
ئاتوم ئېتىپ بۇزدۇڭ ھاۋا، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

سېنىڭ بىلەن مېنىڭ قاينا تا، قوشۇلمايدۇ قېنىمىز،
(ئوخشىمايدۇ ئۆرپ-ئادەت، ئېتىقات ۋە دىنىمىز)
جان چىقسىمۇ ئانا يۇرتتىن ئايرىلمايدۇ تېنىمىز،
چۈنكى ئۇندا تۆكۈلگەنغۇ، بىزنىڭ كىندىك قېنىمىز،
سېنىڭ بىلەن ياشىمايمەن، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

تارىخىمنىڭ بەتلىرىدە تولا قانىمىز ئىزلىرى،
كۆرەش بىلەن ئۆتمىشتىكەن ئۇيغۇر ئوغۇل-قىزلىرى،
ئار-نومۇس كۈچلۈك ئىدى، شۇڭا يورۇق يۈزلىرى،
نومۇسىمنى سولغۇمىغىن، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

سادىر پالۋان چىقتى جەڭگە، ياۋ گۇراپ كەتتى قوشىغى،
قېچىپ ياتۇر چىقتى ياۋنىڭ، بۇزۇلدى زور ئوچىغى،
خىتاي بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ زادى پىشماس پوچىقى،
تۇللۇقنى بىز خالىمايمىز، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

تارىخلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ بولغان ئىدى دۆلىتى،
بۇ ئالەمنى تاڭ قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدى شۆھرىتى،
خوپ ئاجايىپ ياراشقاندى دۆلىتىگە سۆلىتى،
سۆلىتىمنى بۇزۇۋەتتىڭ، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

گۈزەل قەشقەر شەھىرىم ئىدى خاقانلارنىڭ ماكانى،
ئۇندا ئۆتكەن ئەفراسىياپ-قاراخانلار خاقانى،
يەرجاھاندا داڭ چىقارغان ئۇيغۇر چەكتى جاپانى،
خاقانىمنى سەن ئۆلتەردىڭ، ماكانىمدىن چىقىپ كەت!

خوتەن دېگەن يۇرتۇم مەشھۇر ئىككى دەريا تېشىدا،
بەك شىپالىق خەسلىتى بار دەريالارنىڭ تېشىدا،
خەلقى ئۇنىڭ باتۇر ئىرۇردا يىم سەپنىڭ بېشىدا،
مەن خوتەننىڭ ئوغلىدۇرمەن، سەن خوتەندىن چىقىپ كەت!

ئاماننىسا مۇقامچىنىڭ يۇرتى ئىرۇر يەركىنىم،
ئۇندا ئۆتكەن رەشىتخاندەك شائىرلىرىم، ئەكىنىم،
باباشاتتا ئۆتكەن ئىدى خوشال-خورام ھەركۈنىم،
ئەركىنىمدىن ئايرىۋەتتىڭ، يەركىنىمدىن چىقىپ كەت!

كۇچا دېگەن يۇرتۇمدا گىلەم، شاھلار ئۆتكەن شاھىيارىم،
گۇۋاچىسى مېنىڭ ئۆيىمدۇر، بەك قەدىرلىك دىيارىم،
دىيارىمدا قالغان ئىدى مېنىڭ سۆيگەن گۈلىيارىم،
مەن يارىمنى بەك سېغىندىم، دىيارىمدىن چىقىپ كەت!

قومۇلۇمنىڭ تاغلىرىغا تۆمۈر خەلپە ئىز سالغان،
شۇ ئىز بىلەن لەپىلدىگەن خوجانىياز بايرىقى،
ياتلار دەسسەپ تاقىر بولدى تاغلىرىمنىڭ ياپلىقى،
ياپلىقىمغا مەن ساھىپمەن، تاغلىرىمدىن چىقىپ كەت!

بەشبالىقتا تەخت قۇرغانىمىز، تەختىم يەنە ئۈرۈمچى،
ئەڭ قەدىمدىن ئورمان ئىدى، بوستان ئىدى ۋادىسى،
مەغرۇر بوغدا تېغىم بىلەن بىزگە كىلىكتۇر ئۈرۈمچى،
چىڭگىز كىلىپ ئات قويغاندى ئۇيغۇر ئەسلى تىرىمچى.
تەييارىمغا ھەييار بولدۇڭ، ئۈرۈمچىدىن چىقىپ كەت!

ئالتەيىمنىڭ تاغلىرىدا مەدەن تولا كانلىرى،
ئۇندا ئاققان خەلقىمىزنىڭ دەريا-دەريا قانلىرى،
ۋەتەن ئۈچۈن شېھىد بولدى قانچە ئەجدات جانلىرى،
بايلىقىمنىڭ ئىگىسىمەن! ئالتەيىمدىن چىقىپ كەت!

غۇلجا دېگەن شەھىرىمدە ئاقار ئىلى دەرياسى،
تەلكە دېگەن تاغلىرىم بار، ھەجەپ ياخشى ھاۋاسى،
سىرلىق سايرام كۆلىدە قۇشلار نەغمە-ناۋاسى،
ناۋاسىغا خۇشتار ئۆزەم «ئىلىخو» دىن چىقىپ كەت!

تەڭرى تېغى ئىتەكلىرى بوك-باراقسان باغ ئىدى،
جەننەت ئىدى ماكانىم، خەلقىم كۆڭلى چاغ ئىدى،
يېشىل ئورمان تاغلىرىمدا يەيدىغىنىم ياغ ئىدى،
گۈلزارىمنى غازاڭ قىلدىڭ، باغلىرىمدىن چىقىپ كەت!

دەسلەپتە پەرىشتە بوپ-سەن خەلقىمنى ئالدىدىڭ،
ۋەتەن ساتقۇچ خائىنلارنى ئەتراپىڭغا تاللىدىڭ،
ئەقىلسىز ۋە نادانلارنى دىكتىپ قىلىپ ياللىدىڭ،
سىرىڭ ئەمدى ياخشى مەلۇم، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

بىزنى بىلمەس دېمە ھەرگىز قىلغان رەزىل ئىشىڭنى،
زەھەر چاچتىڭ غىچىرلىتىپ، ئەژدىھادەك چىشىڭنى،
(بىر ۋەتەننىڭ قانچە قېتىم كۆرگەن ھىسىم بۇ بېشىمنى)
شەپقىتىڭ يوق ئەلگە سېنىڭ، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

سەۋدۇر ئىدىڭ ئىسلىمەگە تاشلاپ كەتتىم دەستىڭدىن،
ھىجرانىدا كۆيدۈرۈپ ئايرىۋەتتىڭ ۋەسلىمدىن،
يەيلىك شۇنچە ۋەياماندۇر جۇدا قىلماق نەسلىمدىن،
يەيلىكىدىن بەك قورقىمەن، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

باھار ھاۋاسى

مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا

ھىمالايا! شۇ ئالدىمدىن چېكىل بىر ياققا،
قارا قۇرۇم! ئۆزەڭنى تارت يولدىن ئۇزاققا.
قاراڭغۇ تاغ! ئەمدى سۈرۈل بىر ئاز ئۇزاققا،
سالقىنلىسۇن يۈرەك جاننىڭ ئوتلۇق ياراسى؛
كىلىپ ماڭا گۈزەل يۇرتنىڭ باھار ھاۋاسى.
چېچەكلىدى گۈزەل يۇرتنىڭ ئوچماق باغلىرى،
گۈلزار ئولدى چوقۇر ئورمان يېزىكەك تاغلىرى؛
كەلدى يۇرتنىڭ جان ۋەتەنگە راھەت چاغلىرى،
جانىم ئىستەر بىر كۆرۈشنى يۇرتنىڭ قاراسى؛
ئىسسىپ كەلسە ئىپار ئىسلىغ باھار ھاۋاسى.

چۈشمۇ ئىدى؟ باغلار ئارا كەزگەن چاغلىرىم،
خىيالمىدى؟ ئوشۇ ئوچماق كىبى باغلىرىم؛
قايدا قالدى؟ جان ياپلىقى، جەننەت تاغلىرىم،
ئاقىپ كەتتى قايەرلەرگە؟ كەۋسەر دەرياسى؛
قايسى ياققا ئەسمەكتەدۇر باھار ھاۋاسى.

يات كىلەدۇر يات ئەللەرنىڭ يېرى ھەم سۈيى،
غەمگىنە دۇردىلىغا ياقماس باغى ھەم ئۆيى؛
ۋەيرانىدەك كۆرۈنەكتە شەھرى ھەم كويى،
يۇرت قايغۇسى، يۇرتسىزلەرنىڭ روھى غىزاسى؛
خىيالىمنىڭ زەۋقى يۇرتنىڭ باھار ھاۋاسى.

يۇرتتىن يىراق، جاندىن يىراق بىر تۈنىمىزدەدۇر،
يات يۇرتلاردا ياشىماقتا جانىمىز بەدەنلەر،
جىگەر قانى قايغۇ ھەسرەت ئىچكەن يىگىتلەر،
دەردىمىزنىڭ يۇرتتىن باشقا يوقتۇر داۋاسى؛
جانبەرگۈسى بىزگە يۇرتنىڭ باھار ھاۋاسى.

بايقۇش ياتۇر ۋەيران بولغان باغلار ئورنىدا،
جەھەننەمدۇر ئۇجەننەتتەك تاغلار ئورنىدا؛
بۇلبۇل خاموش ۋاقىرايدۇ زاغلار ئورنىدا،
تىرىم دەريا بولدى مەسۇم قانلار دەرياسى؛
زەھەر بولدى جانغا شىپا باھار ھاۋاسى.

تۇپراغىدا قاينىماقتا شېھىتلەر قانى،
ماسادا ياگرار مەزلۇم مىللەت پىغانى؛
ۋەتەن پەرۋەر ئەرلەر بىلەن تولدى زىندانى،
ھەر ساتى بىر قىيامەت شورۇ غەۋغاسى؛
سومۇم بىلى بولۇپ ئەستى باھار ھاۋاسى.

قايغۇرماغىل، بۇغرا! ۋەتەن ئازات بولغۇسى،
يېقىن كۈندە ۋەھشى دۈشمەن بەربات بولغۇسى؛
ۋەتەن يەنە ئوچماق كىبى ئاۋات ئولغۇسى،
كۆكرەككە باسارسىنى ۋەتەن ئاناسى؛
قارشىلايدۇرسىنى يۇرتنىڭ باھار ھاۋاسى.

مۇناپىق

سېتىنىسا لوقمان شەمشات

ئۇنۇتۇپ ئۆز ئەسلىنى غەپلەتتە ياتقان مۇناپىق؛
يوقۇتۇپ ئارنومۇسىنى مىللىتىنى ساتقان مۇناپىق؛
قۇل بولۇپ ئىتنە پىسىگە نەپرەتكە پاتقان مۇناپىق،
كۆز يۇمۇپ ئەل دەردىگە خەلقىدىن تانغان مۇناپىق؛
رەزىللىكىنىڭ قويىنىغا ئۆزىنى ئاتقان مۇناپىق.

بوياق بىرىپ ئەپتىگە ئۆزىنى ئادەم كۆرسىتىپ؛
ئىنا قىلمىقىنىڭ باغىغا شۇم تىكەنلەر ئۈندۈرۈپ؛
توقۇپ پىتنە-ئىغۋالار ئەلدە ئاپەت تۇغدۇرۇپ؛
ئوتقا تاشلاپ خەلقىنى ياسقلارنى كۈلدۈرۈپ؛
ئەجدادىنىڭ چىھرىگە زەھەر چاچقان مۇناپىق.

تۇغقۇزلاردىن پاناھ تىلەپ ۋۇجۇدىنى قىلىپ كاۋاپ؛
كىچە-كۈندۈز تاپان يالاپ باش ئىگىپ ھەم قىلىپ تاۋاپ؛
ئىپلاسلىقچۈن ھەردائىما شۇم تىلىنى قىلىپ راۋاپ؛
ياۋۇزلارغا ئۆز ئەلىنىڭ قان-يېشىدىن تۇتۇپ شاراپ؛
تارىخقا لەنەتتە تامغا باسقان مۇناپىق.

ئەرك ئۈچۈن قانچىلاپ ياسالغاندا جوك ئېقىن؛
سەن مۇناپىق دەستىدىن قانغا بويالغان گۈل زېمىن؛
سانسىز لىغان مەتلەرنىڭ كېسىلگەن ئىزىز بېشىن؛
باركائىنان ھەسرەتتىن تۆككەن ئىدى كۆز يېشىن؛
شۇل جىنايەت غارىدا زۇلمەتتە قالغان مۇناپىق.

بىر كۈنى باش ئىگەرسەن شۇ ھەقىقەت ئالدىدا؛
ھېساپنى بېرەرسەن شۇل جىنايەت ئالدىدا؛
ھەممە رەسۋا بولارسەن ئانا مىللەت ئالدىدا؛
پۇشايماندىن ئاھ ئۇرۇپ داغدا قالغان مۇناپىق.

تېپىپ ئەقلى ھوشۇڭنى ئادەم بولساڭ بولمامدۇ؟-
جىنايەتتىن قول ئۈزۈپ پاك ياشىساڭ بولمامدۇ؟
ئەشۇ قىسقا ئۆمرىڭنى ئەلگە بەرسەڭ بولمامدۇ؟
تىكەن باسقان بولۇڭغا چېچەك تېرىساڭ بولمامدۇ؟
شۇنداق قىلماق بارچەدەر! ئەقىل تاپقان مۇناپىق!

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر:
ئىدارە ھەيئىتىنىڭ باشلىقى:
ئارسلان ئالپتېكىن

Gazetemiz İdare Heyeti Başkanı:
Arslan Alptekin

گېزىت مەسئۇلى: مۇھەممەت قاشقارلى
GAZETE SAHIBI : MEHMET KAŞKARLI
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇجېلىل تۇران
YAZI İŞLERİ MÜDÜRİ : CELİL TURAN
باش تەھرىر: پەرھات يۇرۇڭقاش
تەھرىرلەر: ئەسقەر ئىسلقۇت، ئاخېلىل بوزقۇرت،
ئابدۇر بېھمجان (دوختۇر)

گېزىتىمىز ۋاكالەتچىلىرى
شۋېتسارىيىدىن: ئەنقىۋەر راخان
گېرمانىيىدىن: ئۆمەر قانات
گوللاندىيىدىن: كامىتار
ئامېرىكىدىن: ئەنقىۋەر يۈسۈپ
ئاۋۇستىرالىيىدىن: بەختىيار خوجا
سەئۇدى ئەرەبىستاندىن: تۇرسۇن قەشقەرلى
(ئىزاھات: گېزىتىمىزدە بېسىلغان ماقالىلەرنىڭ جاۋاپكارلىقىنى ئۆز ئۈستىمىزگە ئالالمايمىز. مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە)

GAZETE ADRESİ:

ZÜBEYDE HANIM CAD.NO.144/1

ZEYTİNBURNU/İSTANBUL/TÜRKİYE.

TEL: 6642723.

Banka Hesap Numaramız:
Doğu Türkistan Gençleri Gazetesi
No: 0011066-8/DHM, AKBANK Aksaray
Şubesi İstanbul

لقوة الايمان في سائر الدول العربية والاسلامية وبيوت المال
والتجار، نناشدكم باسم الاخوة الاسلامية الغالية ان تحذروا
في تعاملكم مع الصين الشعبية والوطنية بغمط حقوق المواطنين
في الله في تركستان الشرقية (سنكيانغ) الذين يعانون الامرين
[illegible]
(الايغوريون)

we worn the international companies which they made contracts with the Republican of China to search for petrol and minerals and all other national resources in Synkying which is the independent area in the west of China. Not to be involve with the Republic of China or the National China in dealing with these Governments to steal and west our national resources in the Area. We announce that these deals and contracts are not legal, until we get our right on our freedom country.
(Alourgorion-

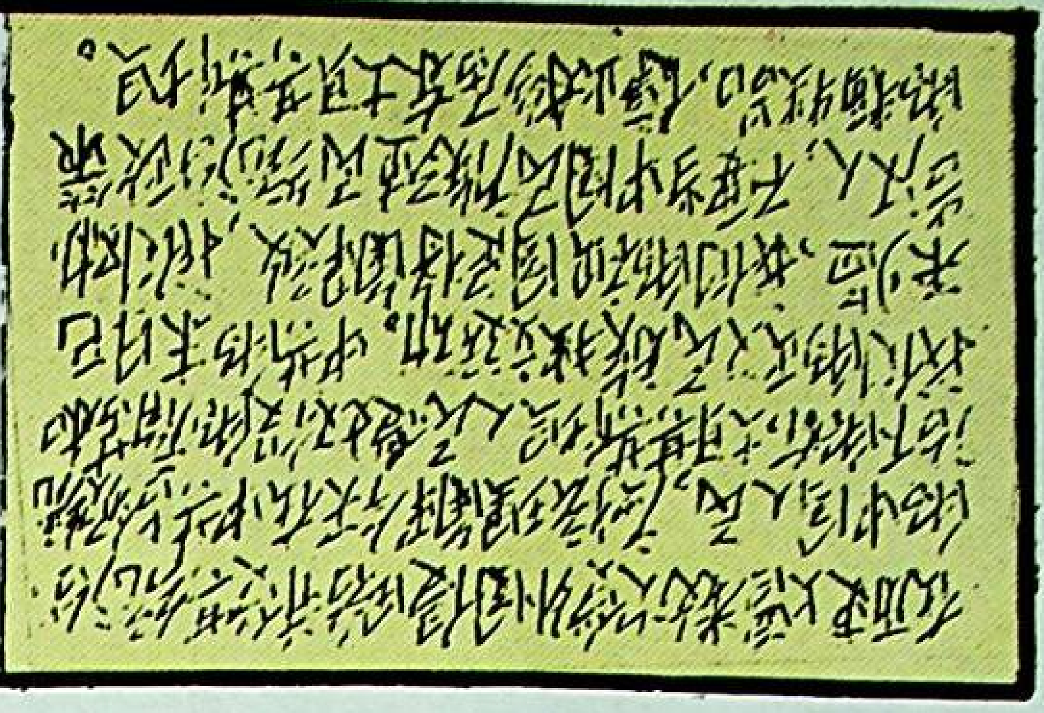

ئۆز خەۋەرچىمىز: «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» نىڭ رەئىسى، مەشھۇر سىياسىي پائالىيەتچىمىز ئەركىن ئالپ تېكىن، 11-ئاينىڭ 14-كۈنى گوللاندىيىدە ئۆتكۈزۈلگەن «مەخسۇس شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى مۇزاكىرە قىلىنىدىغان يۇمىلاق شىرە يىغىنى»غا قاتناشتى. بۇ قېتىمقى يىغىندا، خىتاي ئىشلىرى مۇتەخەسسىسى دوكتور فىرانك پىكى، دۇنياكە چۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىلى ۋىللىيام ئوفغىبىۇرۇگ، «بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى» نىڭ باشكاتىپى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ سادىق دوستى مىخائىل. ۋان. ۋولت قاتارلىق مەشھۇر زاتلار ئىشتىراك قىلدى. بۇ قېتىمقى يىغىندا، چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ۋە ئادالەتسىزلىكلىرى ئاجايىپ چىلىنغى ھەققىدە، مەخسۇس مۇزاكىرە يۈرگۈزۈلدى.

ئۆز خەۋەرچىمىز: گوللاندىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ياردىمى بىلەن، ئەركىن ئالپ تېكىن رەئىسلىكىدىكى «بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى» 93-يىل 11-ئاينىڭ ئالدىنقى ئىككى ھەپتىسى گوللاندىيىدە، «يەر شارى ئاۋازى - يەرلىك مىللەتلەر دۆلىتى» پائالىيىتىنى ئۆتكۈزدى. بۇ قېتىمقى پائالىيەتنى ئۆتكۈزۈشتىكى مەقسەت، دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ يەرلىك مىللەتلەرگە بولغان دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغاشتىن ئىبارەت. بۇ پائالىيەت، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 1993-يىل يەرلىك مىللەتلەرگە قارىتا چىقارغان قارارىنىڭ روھىغا ئاساسەن ئېلىپ بېرىلدى. شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق مىللەتلەر، شەرقىي تۈركىستاننىڭ يەرلىك خەلقى ھېسابلىنىدۇ.

سۈرەتلىك خەۋەر:
قازاقىستان «ئالغا» پارتىيىسىنىڭ رەئىسى ئامانتاي ئاسىلبېك ۋە قازاقىستاندىكى «شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازاتلىق فرونتى» نىڭ رەئىسى يۈسۈپبەگ مۇخلىس بىرلىكتە بىر قىسىم ئەمەلدارلار باشلاپ موسكۋاغا بېرىپ، خىتاينىڭ موسكۋادىكى ئەلچىخانىسىنىڭ ئالدىدا نامايىش ئۆتكۈزۈپ، خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىن چىقىپ كېتىشىنى تەلەپ قىلدى.

قىسقا خەۋەرلەر

ئۆز خەۋەرچىمىز: 1994-يىل 1-ئاينىڭ 16-كۈنى، مارماس ئىنقىلابچىمىز ۋە باتۇر قەدىرلىك ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىن، ۋەتەن سىرتىدىكى بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزغا ۋاكالىتەن، تۈركىيە ئىستانبۇلدىكى بەش مىڭ كىشىلىك ئاتاكۆي جامەسىدە، شەرقىي تۈركىستان شېھىتلىرى ۋە دۇنيا تۈرك شېھىتلىرى مەۋلۇت كۈنى ئۆتكۈزمەكچى. بۇ مەۋلۇت كۈنىدە، ئۆز يۇرتلىرىدا مادىي ۋە مەنىۋى زۇلۇملارغا بەرداشلىق بېرەلمەي شېھىت بولغان، مىللىي زۇلۇم ۋە مۇستەملىكىچىلىككە قارشى كۆرەشلەردە شېھىت بولغان، ۋەتەن قۇتقۇزۇش ۋە ۋەتەن قوغداش يولىدا شېھىت بولغان، ۋەتەننىڭ پۈتۈنلۈكى ۋە تاشقى دۈشمەنگە قارشى كۆرەشلەردە شېھىت بولغان شەرقىي تۈركىستان، تۈركىيە، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان، تاجىكىستان، ئەزەربەيجان، قىبرىس، ئافغانىستان، قىرىم، تاتارىستان، كافكاسىيە، كېركۈك، بوسنا - ھېرسېك، سانجاك، كوسوۋا، غەربىي تىراكىيا، بۇلغارىستان تۈركلىرى شېھىتلىرى، جۈملىدىن، پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرى شېھىتلىرى خاتىرىلىنىدۇ. بۇ ھەقتىكى خەۋەرنىڭ تەپسىلاتىنى، گېزىتىمىزنىڭ 4-سانىدىن كۆرگەيسىز.

ئۆز خەۋەرچىمىز: گېرمانىيىنىڭ پوچتا - تېلېگراف مىنىستىرى دوكتور بويتىچ، 93-يىل 11-ئاينىڭ 24-كۈنى «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» گە يازغان، چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئاياغ ئاستى قىلىنىشى ھەققىدىكى مۇراجىئەتنامىسىغا جاۋاب قايتۇردى.

دوكتور بويتىچ «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» گە يازغان خېتىدە، مۇنداق دەيدۇ: «بىز سىلەر ئەۋەتكەن چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئاياغ ئاستى قىلىنىشى ھەققىدىكى تەپسىلاتلارنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، ناھايىتى خۇشال بولدۇق. شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسى، بىزنىڭ پۈتۈنلەي ئەھمىيەت بېرىشىمىزگە تېگىشلىك مەسىلىلەرنىڭ بىرى».

ئۇ جاۋاب خېتىدە يەنە، گېرمانىيە پىرېزىدېنتى كول يېقىندا چىنگە زىيارەت قىلغاندا، چىن تەرەپ رەھبەرلىرى بىلەن قىلىدىغان سۆزلىشىشتە، مۇشۇ تېمىنى ئاساسىي سۆزلىشىش تېمىسى قىلىدىغانلىقى ھەققىدە، «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» گە كاپالەت بەردى. «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» مۇ، گېرمانىيە پىرېزىدېنتى كول ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ چىنگە زىيارەتكە بارىدىغان مىنىستىرلار ۋە كارخانىچىلارغا خەت يېزىپ، ئۇلاردىن، چىن رەھبەرلىرى بىلەن كۆرۈشكەندە، چىننىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى ئاياغ ئاستى قىلىنىشى ھەققىدە سۈرۈشتۈرۈلمە قىلىشىنى تەلەپ قىلدى.

ئۆز خەۋەرچىمىز: «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» نىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئۆمىكى، 93-يىل 11-ئاينىڭ 11-كۈنى، گېرمانىيىنىڭ مىيونخېن شەھىرىدە، ئەدەبىيات - سەنئەت كېچىلىكى ئۆتكۈزدى. تۈركىيە ئەدەبىيات - سەنئەت جەمئىيىتى ئۇيۇشتۇرغان بۇ قېتىمقى ئەدەبىيات - سەنئەت كېچىلىكىگە، تۈركىيە، گېرمانىيە، گرېتسىيە، ئىسپانىيە، لاتىن ئامېرىكىسى ۋە ئىتالىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئۆمەكلىرى قاتناشتى. بۇ كېچىلىكتە، «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي بىرلىكى» ئەدەبىيات - سەنئەت ئۆمىكى ئورۇنلىغان مول بەدىئىي ئىنقىلابىي ۋە سىياسىي مەزمۇنلۇق ناخشا، سەنئەت نومۇرلىرى، چەتئەللىك تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. ئادەم سانى ئاز، ئەمما ئەترىي كۈچلۈك بولغان بۇ سەنئەت ئۆمىكى، بىرقانچە يىلدىن بۇيان، ياۋروپانىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت سەھنىلىرىدە، خىتايلارنىڭ ئاسسىمىلياتسىيىگە دۇچ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسسۇلىنىڭ ئازادلىق ئەنئەنىلىرىنى تونۇتۇش ئارقىلىق، ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى دۇنياغا تونۇتۇشتا بەلگىلىك رول ئويناپ كەلمەكتە.